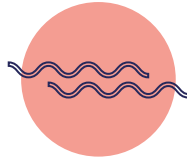

Nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnät – rekisteritutkimus ikäkohorteilla 1987 ja 1997

Hiilamo Aapo
Keski-Säntti Markus
Kääriälä Antti
Hiilamo Heikki

HORISONTTI
Itlan tutkimukset 2021:2

Tutkimusta rahoitti strategisen tutkimuksen
neuvosto (päättönumero 312710) ja
Suomen Akatemia (INVEST-lippulaivahanke:
päättönumero 320162)

Kiitämme Anu Raijasta hyödyllisistä
kommenteista.

Julkaisija	Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr.		21.6.2021
Tekijät	Hiilamo Aapo, Keski-Säntti Markus, Kääriälä Antti, Hiilamo Heikki		
Julkaisun nimi	Nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnät – rekisteritutkimus ikäkohorteilla 1987 ja 1997		
Julkaisusarja ja numero	Itlan tutkimukset 2021:2		
ISBN	978-952-7458-01-3		
ISSN	2670-3416		
Sivumäärä	60	Kieli	suomi
Asiasanat	maksuhäiriömerkintä, ylivelkaantuminen, ylisukupolvinen eriarvoisuus, lapsuuden kuormittavat tekijät, mielenterveys, koulutus		

Tiivistelmä

Tutkimus selvittää, miten koulutus- ja perhetausta, lapsuuden elinolot ja mielenterveysongelmat yhdistyvät nuorten aikuisten maksuhäiriömerkintöihin. Tutkimuksessa käytetään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Kansallinen syntymäkohortti 1987 ja 1997 rekisteriaineistoja, joihin on yhdistetty tiedot kaikkien Suomessa näinä vuosina syntyneiden henkilöiden maksuhäiriömerkinnöistä.

Vuoden 2020 lopussa 1987 syntyneistä noin 11 prosentilla oli vähintään yksi voimassa oleva maksuhäiriömerkintä. Vuonna 1997 syntyneillä osuus oli 9 prosenttia. Miehillä on naisia useammin maksuhäiriömerkintöjä. Uusissa maksuhäiriömerkinnöissä on suurta vuosittaista kausivaihtelua seurantajaksolla, mutta COVID-19-pandemian vaikutukset ovat vielä epäselviä.

Vanhempien pienet tulot, toimeentulotuen saanti ja matala koulutus yhdistyvät nuorten suurempaan maksuhäiriömerkinnän riskiin aikuisuudessa. Maksuhäiriömerkinnät olivat yleisiä etenkin niillä, joiden lapsuudenperhettä kuormittivat useat eri tekijät, kuten vanhempien kuolema, ero tai mielenterveysvaikeudet.

Lapsuuden peruskoulumenestys, toisen asteen koulutusvalinnat ja saavutettu koulutustaso olivat vahvassa yhteydessä aikuisuuden maksuhäiriömerkintöihin. Maksuhäiriömerkinnät olivat selvästi yleisempiä henkilöillä, jotka pärjäsivät heikosti peruskoulussa, etenivät peruskoulun jälkeen ammattikouluun tai jäivät kokonaan vaille toisen asteen koulutuspaikkaa.

Maksuhäiriömerkintöjä oli erityisesti henkilöillä, jotka olivat saaneet toimeentulotukea varhaisaikuisuudessa pitkäkestoisesti. Henkilöillä, joilla on maksuhäiriömerkintä, oli muita todennäköisemmin lapsuuden aikana diagnosoitu mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriö ja lastensuojelun sijoitus kodin ulkopuolelle.

Maksuhäiriöitä ehkäisevät interventiot ovat tulosten perusteella tärkeitä erityisesti ammattikouluissa sekä palveluissa, joissa tavoitetaan koulupudokkaat ja työelämän ulkopuolella olevat. Maksuhäiriömerkinnät vaikeuttavat haastavista lähtökohdista tulevien mahdollisuuksia toimia tasavertaisina kansalaisina yhteiskunnassa, jossa maksuhäiriömerkinnän saaneet nuoret kantavat sosiaalista leimaa ja saattavat kohdata maksuhäiriön vuoksi vaikeuksia itsenäisen elämän aloittamisessa.

Nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnät – rekisteritutkimus ikäkohorteilla
1987 ja 1997

Hiilamo Aapo
Keski-Säntti Markus
Kääriälä Antti
Hiilamo Heikki

Itlan tutkimukset 2021:2
ISSN 2670-3416
21.6.2021

Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö sr.
Helsinki

ISBN 978-952-7458-01-3 (PDF)

Ulkoasu: Itla / Annika Leppäaho
Kannen kuvitus: Annika Leppäaho

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	9
2 Ylivelkaantuneisuus Suomessa	10
2.1 Ylivelkaantuneisuuden määritelmät ja mittaaminen	10
2.2 Ylivelkaantuneisuuden kehitys ja sääntely Suomessa	11
2.3 Aikaisemmat suomalaiset tutkimukset ylivelkaantuneisuudesta	13
2.4 Maksuhäiriöt ylivelkaantuneisuuden mittarina	14
3 Tutkimusaineisto ja menetelmät	15
3.1 Tutkimuseettiset kysymykset	16
4 Tulokset	17
4.1 Maksuhäiriöiden yleisyys kohortin ja sukupuolen mukaan	17
4.2 Uudet maksuhäiriöt	19
4.3 Vanhempien tausta ja maksuhäiriömerkinnät	21
4.4 Vanhemmuutta kuormittavien tekijöiden kasautuminen ja lastensuojelu	25
4.5 Lapsuuden mielenterveys	29
4.6 Koulumenestys	31
4.7 Toimeentulotuki	37
4.8 Koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen ja maksuhäiriömerkinnän riski	38
5 Yhteenveto ja pohdinta	40
Lähteet	42

1 Johdanto

Maksuhäiriömerkinnät vaikuttavat satojen tuhansien suomalaisten arkeen. Noin kymmenesosalla 20–29-vuotiaista on maksuhäiriömerkintä (Asiakastieto oy 2021).

Maksuhäiriömerkintä on vakava ylivelkaantumisen mittari. Maksuhäiriömerkinnät vaikuttavat luotokelpoisuuteen. Maksuhäiriö vaikeuttaa luotonsaantia, koska velanantajat käyttävät maksuhäiriömerkintöjä maksukyvyn keskeisenä mittarina. Maksuhäiriömerkinnöillä on merkittäviä vaikutuksia arjen sujumiseen (Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2021). Merkinnöistä voi seurata huonommat sopimusehdot, kuten ennakkomaksun tai suuremman vakuuden vaatimus. Vuokra-asunnon sekä asuntolainan sopiminen hankaloituu. Erityisesti nuorilla maksuhäiriömerkintä voi vaikeuttaa parisuhdetta ja perheen perustamista, kun asunnon saanti hankaloituu. Vakuutusten ja internet- ja puhelinliittymien hankinta voivat vaikeutua. Lisäksi maksuhäiriömerkintä voi vaikuttaa työllistymiseen. Jos työhön liittyy taloudellisia vastuita, voivat työnantajat käyttää maksuhäiriömerkintöjä luotettavuuden indikaattorina.

Toistaiseksi tiedämme kuitenkin hyvin vähän nuorten maksuhäiriömerkinnöistä, niiden taustalla olevista tekijöistä sekä maksuhäiriömerkintöjen seurauksista. Tietoa ei ole saatavilla myöskään siitä, miten lapsuuden aikaiset tekijät ennustavat maksuhäiriömerkintöjä aikuisuudessa. Emme esimerkiksi tiedä, miten vanhempien sosioekonominen asema on yhteydessä nuorten saamiin maksuhäiriömerkintöihin.

Tämä tutkimus selvittää, kenellä on maksuhäiriömerkintöjä ja mistä syystä. Tutkimus käyttää aineistoja, joihin on kerätty kattavat rekisteritiedot kaikista Suomessa vuosina 1987 ja 1997 syntyneistä henkilöistä. Kuvailimme, miten maksuhäiriömerkintöjen kohdentuminen on muuttunut ikäkohortin sisällä vuosina 2018–2020 ja mitkä ovat nuoruuden ensimmäisten maksuhäiriöiden syyt. Tutkimme, miten vanhempien asema ja lapsuuden ja nuoruuden aikaiset tekijät yhdistyvät maksuhäiriömerkintöihin. Lisäksi tutkimus selvittää, miten COVID-19-pandemiaa seuranneet yksityistalouksien kokemat muutokset vaikuttivat maksuhäiriömerkintöihin.

Tutkimuksen yhteiskuntapoliittisena tavoitteena on maksuhäiriömerkintöjen haittojen vähentäminen nuorilla aikuisilla. Tämän edistämiseksi tutkimuksessa selvitetään, mille ryhmille ennakoivat interventiot ovat tarpeellisia ja mitkä tekijät ovat yhteydessä maksuhäiriömerkintöihin.

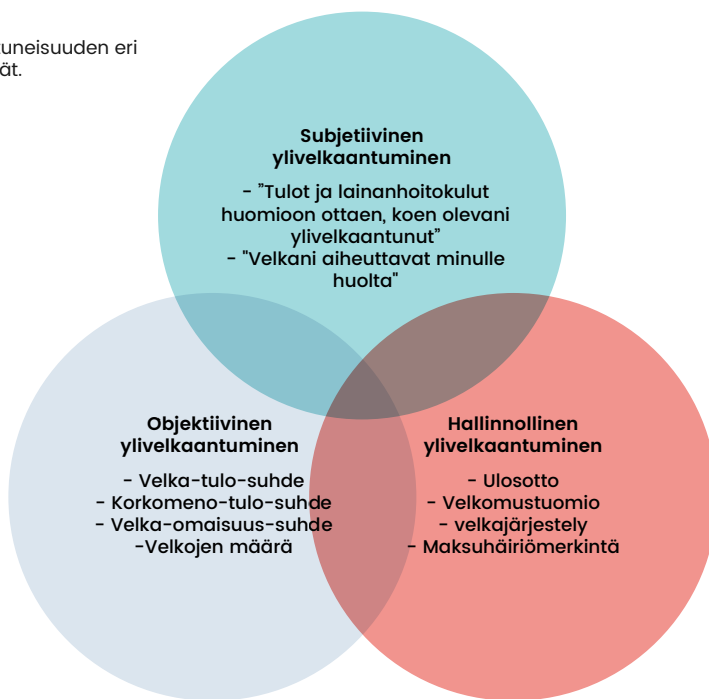
Tutkimus liittyy koronapandemian kontekstiin. Ylivelkaantumisen ehkäiseminen on mainittu Marinin hallituksen ohjelmassa (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019 2019). Koronapandemian aikana ylivelkaantumista on yritetty vähentää muun muassa luottojen korkokaton alentamisen ja kulutusluottojen suoramarkkinointikiellon avulla. Lisäksi valmistelussa on maksuhäiriöiden säilytysajan lyhentäminen ja positiivisen luottotietorekisterin käyttöönotto. Näiden toimenpiteiden arvioimiseksi tarvitaan kansallisesti edustavaa ja luotettavaa tietoa nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnöistä. Erityisesti COVID-19-pandemiaa seuraavien politiikkatoimien tueksi on tärkeää selvittää, keiden henkilökohtaiseen talouteen pandemia vaikutti erityisen raskaasti.

2 Ylivelkaantuneisuus Suomessa

2.1 YLIVELKAANTUNEISUUDEN MÄÄRITELMÄT JA MITTAAMINEN

Ylivelkaantuminen on moniulotteinen ilmiö, jolle ei ole yhtä määritelmää. Ylivelkaantuneisuus voi olla subjektiivinen kokemus omasta velkatilanteesta, liian suuri objektiivinen velkataakka suhteessa maksukyyn tai lakiin perustuva asema, joka mahdollistaa velan perinnän tai estää uuden luoton saannin (Betti et al. 2007). Eri ylivelkaantuneisuuden määritelmät on esitetty kuviossa 1.

Kuvio 1.
Ylivelkaantuneisuuden eri määritelmät.

Subjektiiivisella määritelmällä tarkoitetaan henkilön kokemusta maksuvaikeuksista tai ylivelkaantumisesta. Tällä määritelmällä ylivelkaantuneisuutta lähestytään sisältäpäin olettaen, että henkilö tuntee velkatilanteensa parhaiten. Subjektiiivista ylivelkaantuneisuutta voidaan kysyä kyselytutkimuksessa esimerkiksi seuraavasti: "tulot ja lainanhoitokulut huomioon ottaen, koen olevani ylivelkaantunut" (Kärkkäinen 2018). Määritelmän rajoite on, etteivät kaikki jaa samaa käsitystä siitä, mitä on ylivelkaantuneisuus. Kokemukseen ylivelkaantuneisuudesta voivat vaikuttaa myös sisäiset tekijät, jotka eivät suoraan liity velkoihin tai maksukyyn (Keese 2012). Ihmiset voivat olla ylioptimistisia tai liian pessimistisiä tilanteestaan.

Objektiivinen määritelmä perustuu ulkoapäin arvioituun velkataakkaan, kuten velkaantumisasasteeseen eli velan määrään suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin. Objektiivisen ylivelkaantuneisuuden mittaria voidaan käyttää jatkuvana muuttujana. Se voidaan myös jakaa kahtia kaksiluokkaiseksi muuttujaksi asiantuntijoiden määrittämällä raja-arvolla, joka kuvastaa kestänytöntä velkataakkaa.

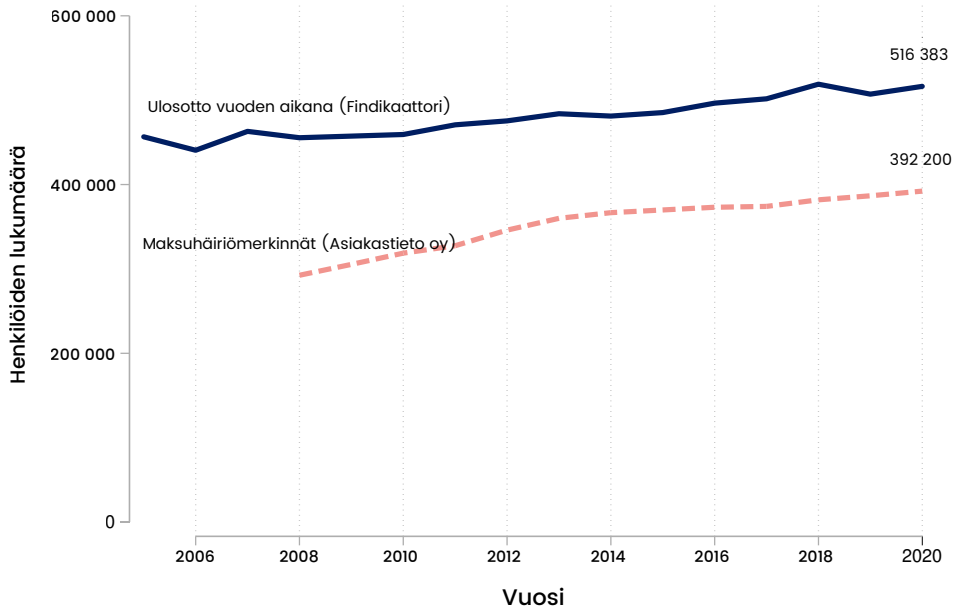
Kolmas, tässä tutkimuksessa käytetty ylivelkaantuneisuuden määritelmä on hallinnollinen eli lakiin ja säästöksiin perustuva (Betti et al. 2007). Hallinnollisen määritelmän mukaan ylivelkaantuneita ovat ne, jotka hallinnolliset järjestelmät, kuten tuomioistuin, määrittävät ylivelkaantuneeksi. Hallinnollisia määritelmiä ovat maksuhäiriömerkintä, ulosotto ja tuomioistuimen päätökset. Hallinnolliseen määritelmään liittyvät myös velan perinnän hallinnolliset seuraukset, kuten velkojan oikeus ulosottoon tai velallisen uuden luoton saannin vaikeutuminen.

Aikaisemmissa tutkimuksissa käytetyt ylivelkaantuneisuuden mittarit seuraavat näitä kolmea ylivelkaantuneisuuden määritelmää (Betti et al. 2007). Mittarit voivat luokitella eri henkilöt ylivelkaantuneiksi. Jokaisella mittarilla on omat rajoitteensa ja vahvuutensa. Eri määritelmille perustuvat yksittäiset tutkimukset eivät siten kykene kuvaamaan ylivelkaantuneisuuden kaikkia puolia täydellisesti.

Erilaiset määritelmät vaikeuttavat tutkimusten vertailukelpoisuutta. Tästä syystä tutkimusten tulkinassa on huomioitava määritelmien ja näitä määritelmiä mukailevien mittarien rajoitteet. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa käytetty ylivelkaantuneisuuden mittari – maksuhäiriömerkintä – ei anna kokonaiskuvaa velkaongelmista, sillä se ei mittaa subjektiivista tai velkatulosuhteeseen perustuvaa velkataakkaa.

2.2 YLIVELKAANTUNEISUUDEN KEHITYS JA SÄÄNTELY SUOMESSA

Suomessa ylivelkaantuneisuuden muutoksia on tarkasteltu hallinnollisia ja objektiivisia mittareita hyödyntäen. Kuviossa 2 esitetään viime vuosikymmenen muutokset maksuhäiriömerkintöjen määrässä ja ulosotossa. Niiden henkilöiden määrä, joilla on maksuhäiriömerkintä, on kasvanut selvästi vuosien 2008–2020 aikana. Samalla aikavälillä myös ulosotossa olleiden henkilöiden määrä on kasvanut.

Kuvio 2. Maksuhäiriöiden ja ulosotossa vuoden aikana olleiden henkilöiden lukumäärän kehitys. Lähde: Asiakastieto ja Findikaattori.

Majamaan ja Rantalan selvityksessä kuvataan kokonaisvaltaisesti viime vuosien ylivelkaantuneisuuden kehitystä (Majamaa & Rantala 2020). Selvityksen mukaan ylivelkaantuneiden lukumäärä pieneeni 1990-laman jälkeen vuoteen 2004 asti. Tämän jälkeen ylivelkaantuneisuus on käytetystä mittarista riippumatta kasvanut viime vuosiin asti. Vastaavia aikasarjoja kotitalouksien velkaantumisasteesta ja velan määrästä on tulkinnut esimerkiksi Suomen Pankki, joka on raportoinut velkaantumisasteen kasvaneen. Suomen Pankki on myös varoittanut kotitalouksien velkataakan kasvamisesta (Suomen Pankki 2020).

Kotitalouksien velkaan liittyvässä lainsäädännössä on tapahtunut useita merkittäviä muutoksia edellisen kymmenen vuoden aikana. Kuluttajasuojalain sääntelyn muutoksia kuvataan tarkemmin Majamaan ja Rantalan selvityksessä (Majamaa & Rantala 2020). Näistä merkittävimpiä ovat kesäkuussa 2013 voimaan astunut säännös, joka rajoitti luotonantajien mahdollisuuksia periä korkeita korkoja pienistä luotoista (HE 78/2012 vp). Vuoden 2019 syyskuussa voimaan tulleella uudistuksella korkokatto ulotettiin koskemaan myös muita luottoja (HE 230/2018 vp).

COVID-19-pandemiaa seuranneet taloudelliset muutokset loivat painetta kiristää kulutusluottojen sääntelyä. Vuoden 2020 heinäkuusta kulutusluotoille asetettiin 10 prosentin väliaikainen korkokatto ja suoramarkkinointikielto (HE 53/2020). Näitä rajoituksia jatkettiin vuoden 2021 syyskuun loppuun (HE 234/2020 vp). On epäselvää, miten kulutusluottojen sääntely on vaikuttanut ylivelkaantuneisuuteen tai maksuhäiriömerkintöihin viime vuosina.

2.3 AIKAISEMMAT SUOMALAISET TUTKIMUKSET YLIVELKAANTUNEISUUDESTA

Viimeaikaiset suomalaiset määrälliset tutkimukset ylivelkaantuneisuudesta on kuvattu liitetaulukossa 1. ¹ Tutkimukset ovat käyttäneet vaihtelevia ylivelkaantuneisuuden määritelmiä, aineistoja ja menetelmiä. Eroavaisuuksista huolimatta tutkimukset osoittavat yhdenmukaisesti, että ylivelkaantuminen on yleisempää matalasti koulutetuilla, miehillä ja nuorilla aikuisilla.

Majamaa ja kumppanit ovat tutkineet velkomustuomioita (Majamaa et al. 2016, Majamaa et al. 2017, Majamaa et al. 2019). Velkomustuomio on käräjäoikeuden antama tuomio velkojen maksusta. Se on peruste ulosotolle, ja siitä aiheutuu maksuhäiriömerkintä. Velkomustuomio on yksi ylivelkaantuneisuuden hallinnollisista mittareista. Velkomustuomioiden saaneissa ovat yliedustettuina nuoret, miehet ja matalasti kouluttautuneet.

Oksanen ja kumppanit ovat tutkineet ulosoton sosioekonomisia ennustetekijöitä (Oksanen, Aaltonen & Rantala 2015, Oksanen, Aaltonen & Kivivuori 2015, Aaltonen et al. 2016, Oksanen et al. 2016, Oksanen et al. 2017, Oksanen, Aaltonen & Rantala 2017). Ulosotto on velkojen maksun pakkotäytäntöönpano, jonka suorittaa ulosottoviranomainen. Varhainen poismuutto kotoa sekä lasten saanti ovat yhteydessä suurempaan ulosoton riskiin nuorilla aikuisilla (Oksanen et al. 2016). Ulosotto kietoutuu tiiviisti myös rikollisuuteen. Rikoksista tuomituilla on muita useammin ulosottoasioita, ja rikokseen tuomitsemisen riski on suurempi niinä ajanjaksoina, kun henkilöllä on voimassa oleva ulosotto (Aaltonen et al. 2016).

Blomgren ja kumppanit ovat tutkineet pitkäkestoisen maksuhäiriömerkinnän yhteyksiä terveyteen (Blomgren et al. 2014, Blomgren et al. 2016, Blomgren et al. 2017). Pitkäaikainen maksuhäiriömerkintä ennustaa kroonista sairastavuutta, etenkin diabetesta ja psykoosia (Blomgren et al. 2016). Lisäksi maksuhäiriöt yhdistyvät suurempaan työkyvyttömyyseläkeriskiin. Nämä yhteydet ovat erityisen vahvoja naisilla. (Blomgren et al. 2017.)

Ylivelkaantumiseen liittyy ylisukupolvisia yhteyksiä. Vanhempien ulosotto ennustaa nuorten aikuisien ulosottoa (Oksanen et al. 2017). Rekisteripohjaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhempien pitkäaikainen ylivelkaantuminen ennustaa aikuisten lasten toimeentulotuen saantia (Lehtonen 2016) sekä masennuslääkkeiden käyttöä (Tanskanen 2015).

Määrällisten tutkimusten lisäksi laadulliset tutkimukset ovat kuvanneet ylivelkaantuneisuuden kokemuksia. Laadulliset tutkimukset ovat kuvanneet ylivelkaantuneiden kokemaa häpeää. Häpeän tunne estää monia hakemasta apua velkaongelmiin. Laadulliset tutkimukset kuvaavat myös sitä, miten ylivel-

¹ Tämän tutkimuksen kirjoittamisen jälkeen julkaistiin Luotosen ym. (2021) kattava rekisteritutkimus maksuhäiriömerkinnöistä. Tutkimuksen mukaan maksuhäiriömerkinnät ovat yleisempiä ”nuorilla miehillä, naimattomilla, eronneilla, muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvilla, työttömillä ja valtion tuella rakennetussa vuokra-asunnossa asuvilla”. Vaikka tämä tutkimus toistaa Luotosen ym. havainnot koulutuksen merkityksestä ja maksuhäiriömerkintöjen kasaantumisesta, tutkimuksemme tuottaa uutta tietoa nuorten maksuhäiriömerkinnöistä ja vanhempien aseman merkityksestä. Luotosen ym. tutkimus on saatavilla osoitteesta <https://www.stinfo.fi/data/attachments/00670/bae1b8d4-3676-4a7a-80f9-f9e8d81e8b9c.pdf>.

kaantuneisuus vaikeuttaa arkipäiväistä elämää. (Ks. esim. (Matikainen & Ranni 2007, Peura-Kapanen et al. 2010, Vitikka 2013, Lönn et al. 2020)).

2.4 MAKSUHÄIRIÖT YLIVELKAANTUNEISUUDEN MITTARINA

Tämä tutkimus käyttää ylivelkaantuneisuuden hallinnollista määritelmää ja maksuhäiriömerkintää sen mittarina. Seuraavassa kuvataan maksuhäiriömerkintää ylivelkaantumisen mittarina.

Maksuhäiriömerkintä on luottorekisterissä oleva merkintä maksuvelvoitteen pitkäaikaisesta laiminlyönnistä. Luottorekisteri on rekisteri, johon rekisterinpitäjä kerää luottotietoja myöhempää luovuttamista varten. Maksuhäiriömerkintä tarkoittaa yleiskielellä luottotietojen menettämistä. Noin 390 000 suomalaisella oli maksuhäiriömerkintä vuonna 2020 (Asiakastieto oy 2021). Luku vastaa noin kahdeksaa prosenttia aikuisväestöstä, mutta maksuhäiriömerkintöjen yleisyys vaihtelee eri ikäryhmissä.

Maksuhäiriömerkinnän tarkoitus on suojata luotonantajia luottotappioilta, joita syntyisi maksuvelvoitteen velallisen luottotamisesta. Luottotietolaki säätelee luottotietorekistereitä ja maksuhäiriömerkintöjä. Kansallisia rekistereitä ylläpitävät yksityiset yritykset.

Luonnollisille henkilöille maksuhäiriömerkintä voi syntyä pääasiassa seuraavista seikoista (Kilpailu- ja kuluttajavirasto 2021):

- I. Maksamattomista kulutusluotoista, kun kulutusluoton maksu on myöhästynyt yli 60 päivää ja maksuhäiriömerkinnän mahdollisuus on mainittava luottosopimuksessa.
- II. Velkomustuomioista, kun lasku tai velka siirtyy ulosottoon. Yksityiset velat ja laskut vaativat tuomioistuimen päätöksen ulosotolle. Maksamattomat julkisyhteisölle tulevat velat menevät suoraan ulosottoon.
- III. Ulosotosta (jos ulosotto on todennut varattomuuden, olinpaikkaa ei ole tiedossa tai ulosotto on ollut pitkäkestoinen ²).
- IV. Velkojen järjestelystä (kunnan sosiaalisesta luottotuksesta tai muussa velkajärjestelystä).

Samasta velasta voi tulla useita maksuhäiriömerkintöjä, kun eri viranomaiset ilmoittavat merkinnän rekisteriin. ³ Yksittäinen maksuhäiriömerkintä pysyy voimassa rekisterissä kahdesta neljään vuoteen. Merkinnän säilyminen rekisterissä riippuu maksuhäiriön syystä ja velkojen maksusta.

Maksuhäiriömerkintää ei tule sekoittaa muihin ylivelkaantuneisuuden hallinnollisiin mittareihin, kuten velkomustuomioon tai ulosottoon. Vaikka ulosotto (ja velkomustuomio) ja maksuhäiriömerkinnät ovat sidoksissa toisiinsa, henkilöllä voi olla ulosotto ilman maksuhäiriömerkintää (esimerkiksi maksuhäiriömerkinnän säilytysaika on päättynyt mutta ulosotto jatkuu). Henkilöllä voi olla myös maksuhäiriömerkintä ilman, että hänellä on voimassa olevaa ulosottoa (esimerkiksi maksuhäiriömerkintä maksamattomasta kulutusluotosta).

² Ulosotto on ollut voimassa vähintään 18 kk viimeisen kahden vuoden aikana.

³ Esimerkiksi luottokorttivelasta ennen tuomiota tuleva LKP-merkintä, kun maksuerä on ollut yli 60 päivää myöhässä, jonka jälkeen käräjäoikeuden tuomiosta annettu yksipuolinen velkomustuomio (YVK-merkintä). Tämän jälkeen, jos ulosotto toteaa varattomaksi, varattomuusmerkintä UMS tai UMV.

3 Tutkimusaineisto ja menetelmät

Tämä tutkimus perustuu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997 -aineistoon, joka on useista viranomaisrekistereistä koostuva seuranta-aineisto. Tätä tutkimusta varten aineistoon yhdistettiin tiedot kohorttilaisten maksuhäiriömerkinnöistä. Kohorttiaineistot 87 ja -97 sisältävät kaikki kyseisinä vuosina Suomessa syntyneet henkilöt, jotka olivat elossa ensimmäisen syntymän jälkeisen viikon jälkeen (Paananen & Gissler 2012). Aineisto on muodostettu yhdistämällä useita viranomaisrekistereitä THL:n syntyneiden lasten rekisteriin. Yhdistettyjen rekistereiden ylläpitäjiä ovat muun muassa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (lastensuojelurekisteri, raskaudenkeskeyttämisrekisteri, syntyneiden lasten rekisteri, terveydenhuollon hoitoilmoitusrekisteri, toimeentulotukirekisteri), Kela (etuusrekisteri), Tilastokeskus (kuolemansyytilasto, tutkintorekisteri), Väestörekisterikeskus (väestötietojärjestelmä), Oikeusrekisterikeskus (rangaistusmääräysrekisteri, rikosrekisteri) ja Eläketurvakeskus (eläke- ja ansaintarekisterit). THL:n kohorttitutkimukset on kuvattu tarkemmin toisaalla (Paananen & Gissler 2012).

Kohorttiaineistoihin yhdistettiin pseudonymisoidun henkilötunnuksen avulla maksuhäiriömerkintätiedot. Tiedot maksuhäiriömerkinnöistä on saatu Asiakastieto oy:n rekistereistä. Luottotietojen kysymisestä tiedotettiin THL:n internetsivuilla 8.1.2021 julkaistulla uutisella (THL 2021). Lisäksi henkilöille, joilla oli käytössä Asiakastiedon Omatieto-palvelu, liitettiin tiedustelutiedon yhteyteen linkki tutkimuksen tiedotteeseen.

Asiakastiedon aineisto sisälsi tiedot kaikkien maksuhäiriömerkintöjen alkamispäivämäärästä, mahdollisesta vanhenemispäivämäärästä, häiriötyypistä sekä häiriön takana olevasta euromäärästä. Maksuhäiriömerkinnät poimittiin Asiakastiedon rekisteristä 25.1.2021. Aineisto sisältää vähintäänkin ennen tätä poimintapäivämäärää rekisteröidyt merkinnät, jotka eivät olleet vanhentuneet ennen kesäkuuta 2017. On mahdollista, että osa merkinnöistä rekisteröidään jälkikäteen, minkä vuoksi käytimme pääasiasiassa joulukuun 2020 ensimmäistä päivää maksuhäiriömerkintöjen mittausaikapisteenä.

Alkuperäiset kohorttiaineistot sisälsivät 59 476 vuonna 1987 syntynyttä (k1987) ja 58 802 vuonna 1997 syntynyttä (k1997) henkilöä. Tätä tutkimusta varten alkuperäisestä kohorttiaineistoista on poistettu henkilöitä kolmesta eri syystä. Ensiksi poistimme henkilöt, jotka olivat menehtyneet ennen vuotta 2016 (k1987 n = 756, k1997 n = 270). Käytössä ei ollut ajantasaisempaa tietoa kohorttien jäsenten kuolemista. Tästä syystä tässä tutkimuksessa käytetty kohortti 1987 aineisto sisältää arvioilta alle 300 menehtynyttä henkilöä ja kohortti 1997 alle 200 menehtynyttä henkilöä. Käytetyllä tarkkuustasolla tällä on vain vähän merkitystä tuloksiin. Toiseksi poistimme henkilöt, jotka olivat asuneet ulkomailla (k1987 n = 2 772 muuttanut ennen 15.6.2015, k1997 n = 1 380 muuttanut ennen 31.12.2015). Kolmanneksi poistimme henkilöt, joilla oli Asiakastiedon aineistossa vähintään yksi luottotietomerkintä edunvalvojasta eli luottotietomerkintä HAE tai HAR (k1987 n = 367 ja k1997 n = 344). Nämä henkilöt eivät olleet itse vastuussa talousasioistaan. Heidän ei katsottu olevan maksuhäiriömerkintöjen riskissä eikä tämän tutkimuksen kohderyhmässä. Näiden rajoitusten jälkeen tässä tutkimuksessa analysoitu aineisto sisälsi 55 581 vuonna 1987 syntynyttä ja 56 808 vuonna 1997 syntynyttä henkilöä. On huomioitava, että aineis-

to ei sisällä ulkomailla mainittuina vuosina syntyneitä, mutta Suomessa asuvia henkilöitä.

Rekisteritiedoista on muodostettu joukko muuttujia, jotka kuvaavat lapsuuden perheen kuormittavia tekijöitä, koulumenestystä ja mielenterveyttä. Seuraamme muuttujien määrittelyssä mahdollisimman tarkasti samalla aineistolla aikaisemmin tehtyjä laajoja raportteja (Paananen et al. 2012, Ristikari et al. 2018). Kuvailemme muuttujia tarkemmin alaluvuissa.

Tutkimusmetodimme on kuvaava määrällinen analyysi. Analysoimme aineistoa kuvaamalla eri muuttujien yhteyttä maksuhäiriömerkintöihin. Esitämme tulokset kuvioiden muodossa. Tulokset on myös esitetty erikseen miesten ja naisten osalta liitetaulukoissa 2 ja 3.

3.1 TUTKIMUSETTISET KYSYMYKSET

THL:n eettinen työryhmä on antanut myönteisen lausunnon 1987 ja 1997 kohorttitutkimuksille (§ 28/2009).

Luottotiedot eivät ole julkisia. Yksittäisten maksuhäiriömerkintöjen selvittäminen vaatii lain määrittelemän perusteen. Asiakastiedon aineisto hankittiin luottotietolain 19. pykälän nojalla⁴. Luottotietoja kysyttiin tutkimustarkoituksiin.

Puhtaissa rekisteriaineistoissa ei ole mahdollista pyytää tutkittavilta lupaa heidän tietojensa analysointiin. Rekisteritutkimus on kuitenkin perusteltu. Tiedot veloista voivat olla epäluotettavia kyselytutkimuksissa (Zinman 2009). Lisäksi henkilöitä, joilla on maksuhäiriömerkintä, ei ole välttämättä mahdollista tavoittaa kyselytutkimuksissa.

Tutkimus pyrkii tuottamaan tietoa, jonka avulla voidaan ehkäistä ylivelkaantumista ja parantaa niiden ihmisten elämää, joilla on maksuhäiriömerkintä. Tämän tutkimuksen tutkimuseettiset riskit liittyvät stereotyyppien vahvistamiseen, mitä pyrimme välttämään raporttoimalla tulokset tutkittavia kunnioittavalla tavalla.

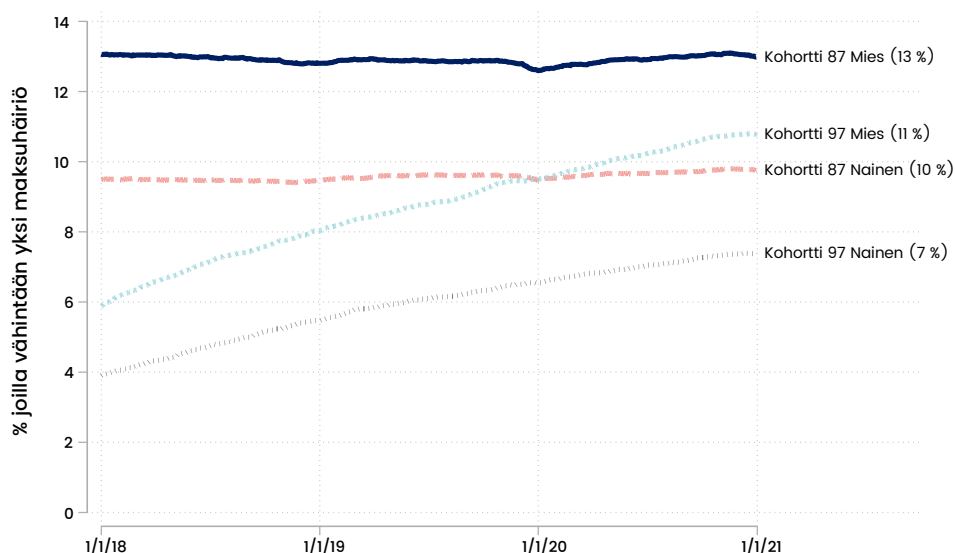
⁴ Luottotietolain (11.5.2007/527) 19. pykälä: ”Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, henkilöluottotietoja saa luovuttaa ja käyttää: – – 10) tieteellistä tutkimusta, tilastointia ja viranomaisen suunnittelu- ja selvitystehtävää varten ottaen huomioon, mitä henkilötietolaissa säädetään.”

4 Tulokset

Kuvaamme ensin maksuhäiriömerkintöjen sukupuolieroja sekä maksuhäiriöiden määrän kehitystä varhaisaikuisuudessa vuosina 2018–2020. Tämän jälkeen käymme läpi ensimmäisten maksuhäiriömerkintöjen häiriöselitteet eli maksuhäiriömerkintöjen perusteet. Sitten kuvaamme, miten perhetaustaan, lapsuudenkotiin, koulutukseen ja mielenterveyteen liittyvät tekijät ovat yhteydessä maksuhäiriömerkintöihin varhaisaikuisuudessa.

4.1 MAKSUHÄIRIÖIDEN YLEISYYS KOHORTIN JA SUKUPUOLEN MUKAAN

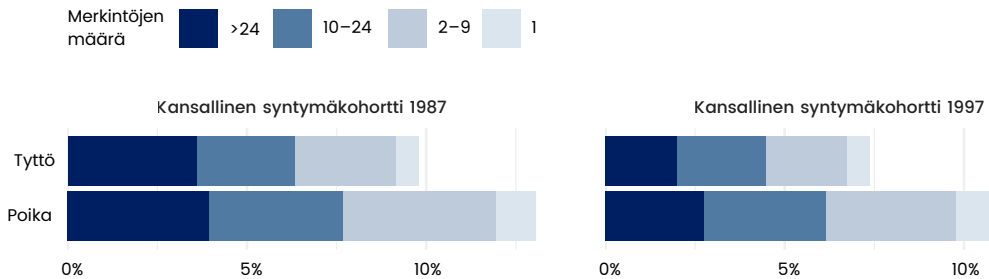
Kuvio 3 esittää maksuhäiriömerkintöjen yleisyyden eli sen prosenttiosuuden syntymäkohorteista, jolla on vähintään yksi voimassa oleva maksuhäiriömerkintä. Kuvion vaaka-akselissa on aika vuoden 2018 alusta 2020 loppuun. Kummankin syntymäkohortin miehillä ja naisilla on eri viivat. Sukupuoli on jaettu miehiin ja naisiin. (Aineistosta saatavaan sukupuolitietoon liittyviä kysymyksiä on käsitelty laajemmin toisaalla (Kääriälä et al. 2020).) Kuviossa tulee ottaa huomioon, ettei se sisällä henkilöitä, jotka ovat asuneet tai syntyneet ulkomailla. Lisäksi esitetty prosenttiluku on arvioilta noin 0,3–0,5 prosenttiyksikköä todellista pienempi, koska kuolleisuutta ei ole huomioitu vuoden 2015 jälkeen.

Kuvio 3. Maksuhäiriömerkintöjen yleisyys kohortin ja sukupuolen mukaan seurantajaksolla 1.1.2018–31.12.2020. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

Kuviosta nähdään, että miehillä on naisia useammin maksuhäiriömerkintöjä molemmissa syntymäkohorteissa. Vuoden 1987 syntymäkohortissa maksuhäiriömerkinnät ovat yleisempiä kuin vuoden 1997 syntymäkohortissa, mikä todennäköisesti selittyy sillä, että seuranta-aikana vuosina 2018–2020 vuonna 1987 syntyneet olivat yli 30-vuotaita, kun vuonna 1997 syntyneet puolestaan hieman yli 20-vuotaita. Tämä havainto on yhdenmukainen aikaisempien tilastojen kanssa, joiden mukaan maksuhäiriömerkinnät ovat yleisimpiä noin 30 vuoden iässä (Asiakastieto oy 2021). Vuonna 1987 syntyneistä miehistä noin 13 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä vuoden 2021 alkaessa. Osuus oli 10 prosenttia samana vuonna syntyneillä naisilla. Molemmilla sukupuolilla vuonna 1987 syntyneiden maksuhäiriömerkintöjen yleisyys pysyi vakaana seurantajaksolla 2018–2020. Noin 11 prosentilla vuonna 1997 syntyneistä miehistä ja noin 7 prosentilla samana vuonna syntyneistä naisista oli maksuhäiriömerkintä vuoden 2021 alkaessa. Vuoden 1997 syntymäkohortissa maksuhäiriömerkintöjen yleisyys lähes kaksinkertaistui seurantajaksolla, jonka aikana vuonna 1997 syntyneet olivat noin 20–23-vuotaita.

Kuviossa 4 esitetään 1.12.2020 voimassa olleet maksuhäiriömerkinnät niiden määrän mukaan jaoteltuna. Tässä vaakapylväskuvioissa poikittaisten pylväiden pituus kuvaa maksuhäiriömerkintöjen yleisyyttä valitulla ryhmällä. Pylväät on jaettu osiin maksuhäiriömerkintöjen määrän mukaan. Käytämme maksuhäiriömerkintöjen määrää velkavaikeuden vakavuuden mittarina. Mitä enemmän henkilöllä on maksuhäiriömerkintöjä, sitä syvempi on hänen velkavaikeutensa. Useampi samanaikainen maksuhäiriömerkintä kertoo useammasta maksuvelvoitteen laiminlyönnistä ja niin myös todennäköisesti maksuhäiriömerkinnän pitkäkestoisuudesta. Näytämme myös myöhemmissä kuvioissa maksuhäiriömerkinnät niiden määrän mukaan jaoteltuna, vaikka emme tee analyysiä maksuhäiriömerkintöjen määrästä tekstissä.

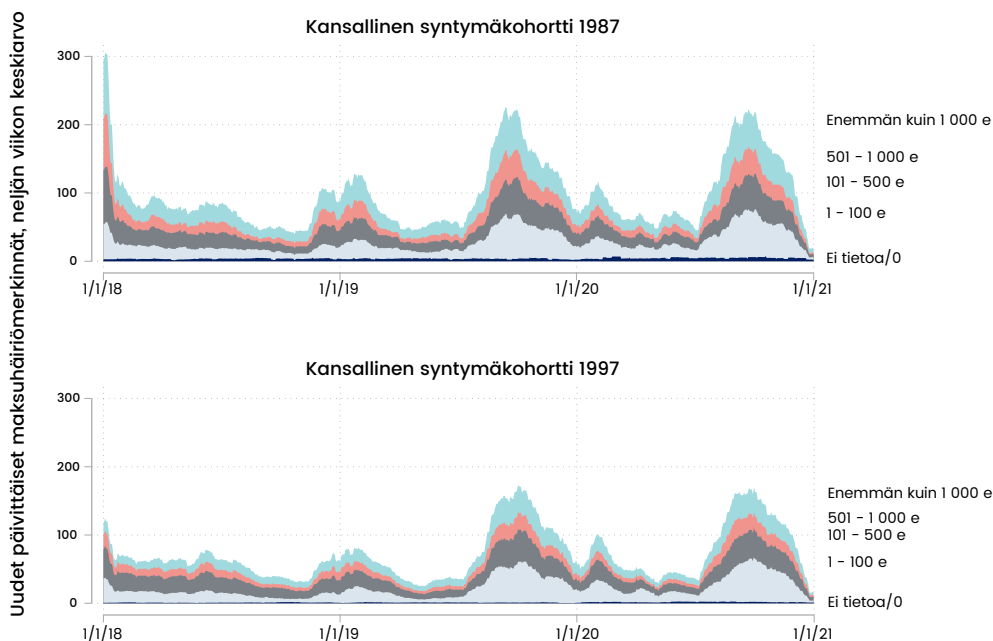
Kuvio 4. Sukupuoli ja osuus, jolla voimassa oleva maksuhäiriömerkintä 1.12.2020. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

Kuviosta ilmenee, että harvalla maksuhäiriömerkinnän saaneella henkilöllä oli vain yksi maksuhäiriömerkintä. Henkilöillä, joilla oli vähintään yksi voimassa oleva maksuhäiriömerkintä, on tyypillisesti samanaikaisesti voimassa yli kymmenen merkintää. Kuviosta nähdään myös, että molemmissa ikäkohorteissa miehistä suuremmalla osalla oli ainakin yksi maksuhäiriömerkintä ja useampia maksuhäiriömerkintöjä samanaikaisesti kuin naisilla. Esimerkiksi vuonna 1987 syntyneistä miehistä 12 prosentilla oli kaksi maksuhäiriömerkintää tai enemmän. Vastaava osuus samana vuonna syntyneistä naisista oli 9 prosenttia.

4.2 UUDET MAKSUHÄIRIÖT

4.2.1 Summat ja maksuhäiriötyyppi

Kuviossa 5 esitetään uusien maksuhäiriömerkintöjen kehitys seurantajaksolla. Kuvion ylempi osa koskee syntymäkohorttia 1987 ja alempi syntymäkohorttia 1997. Kuvioiden vaaka-akselilla on aika ja pystyakselilla uusien maksuhäiriömerkintöjen päivittäinen määrä neljän viikon liikkuvana keskiarvona. Kuvioissa on huomioitava, että suurin osa uusista maksuhäiriömerkinnöistä tulee henkilöille, joilla on jo voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä. Tämän aluekuvion eri alueet esittävät, kuinka suurten maksujen laiminlyönnistä maksuhäiriöt ovat syntyneet. Alueiden suhteesta nähdään, että suurin osa uusista merkinnöistä on alun perin alle 1 000 euron summista ja merkittävä osa alle 100 euron summista.

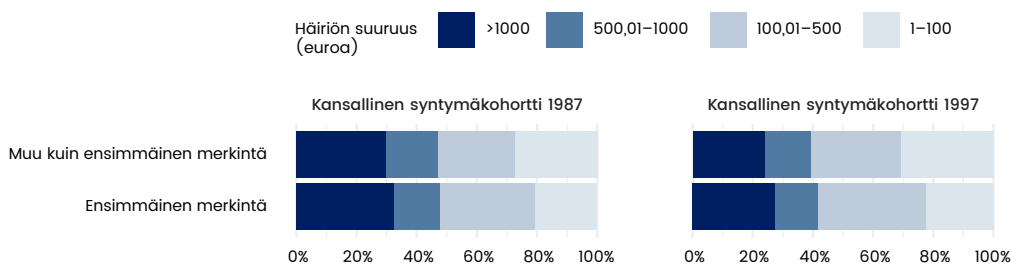

Kuvio 5. Uudet maksuhäiriömerkinnät (neljän viikon liikkuva keskiarvo) maksuhäiriömerkinnän euromäärän mukaan seurantajaksolla 1.1.2018–1.1.2021. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

Kuviosta nähdään myös, että uusissa maksuhäiriömerkinnöissä on suurta kausivaihtelua. Eniten uusia maksuhäiriömerkintöjä merkittiin syksyllä 2019 ja syksyllä 2020. Molemmat syntymäkohortit seuraavat yhdenmukaisia kehityssuuntia. Kuviot eivät näytä selvästi COVID-19-pandemian tuomia muutoksia, sillä syksyllä 2020 nähty uusien maksuhäiriömerkintöjen kasvu nähtiin myös syksyllä 2019. Lisäanalyysimme osoittaa, että uusien maksuhäiriömerkintöjen kasvu syksyllä 2019 ja 2020 liittyi ulosottomenettelyn kausivaihteluun eli häiriöihin UMS (ulosottomenettelyn este) ja UMV (varattomuus ulosottomenettelyssä).⁵

4.2.2 Nuorten ensimmäiset maksuhäiriöt

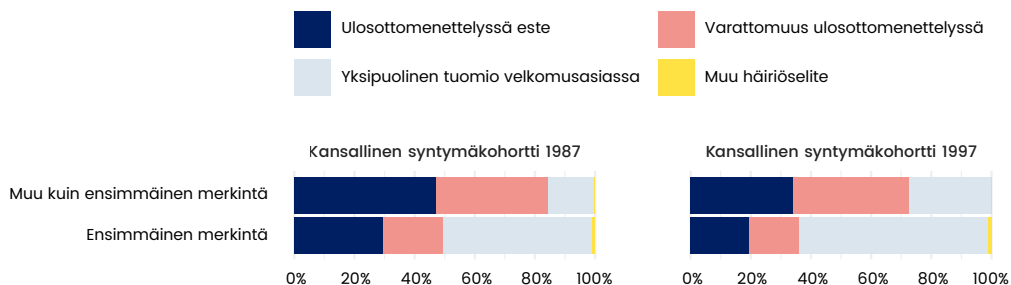
Seuraavaksi tarkastelemme ensimmäisten maksuhäiriömerkintöjen syitä. Luotettavimmat tiedot ensimmäisistä maksuhäiriömerkinnöistä ovat saatavilla nuoremasta, 1997 syntyneestä kohortista koska vanhemmalla, 1987 syntyneellä kohortilla, voi olla vanhentuneita maksuhäiriömerkintöjä, jotka eivät ole mukana aineistossamme. Käytämme tässä osassa analyysiä Asiakastiedon toimittamaa dataa vuodesta 2018 alkaen. Kuviot 6 ja 7 ovat vaakaprocenttipylväskuviot, jotka näyttävät ensimmäisten maksuhäiriömerkintöjen tiedot verrattuna myöhempien maksuhäiriömerkintöjen tietoihin. ⁶ Alemmassa vaakapylväässä on tiedot ensimmäisistä merkinnöistä ja ylemmässä palkissa on tiedot myöhemmistä (eivät ensimmäiset) maksuhäiriömerkinnöistä. Tiedot ensimmäisistä maksuhäiriömerkinnöistä ovat tärkeitä velkaongelmien ehkäisyn kannalta. Nuorten ensimmäisten maksuhäiriömerkintöjen ehkäisy on ratkaisevaa, koska yksikin maksuhäiriömerkintä johtaa vakaviin seurauksiin. Kuviossa 6 on tiedot ensimmäisistä maksuhäiriömerkintöjen takana olevista summista. Kuviosta on poistettu ne havainnot, joissa ei ollut tietoa maksuhäiriömerkinnän summasta. Ensimmäiset maksuhäiriömerkinnät ovat useammin ilman tietoa tarkemmasta summasta. Niillä, joilla on dataa uusien maksuhäiriömerkintöjen summasta, alle viidennes ensimmäisistä maksuhäiriöistä oli alle 100 euron summista ja yli puolet alle 500 euron summista.

Kuvio 6. Ensimmäisten ja myöhempien maksuhäiriömerkintöjen euromäärät. Kuviosta on poistettu merkinnät, joissa ei ole tietoa maksuhäiriömerkintöjen summasta. Tilanteissa, joissa henkilöllä on alkanut enemmän kuin yksi maksuhäiriömerkintä ensimmäisenä päivänä olemme valinneet satunnaistetusti näistä yhden merkinnän. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

⁵ Lisäkuviot liitteissä esittävät uusien maksuhäiriömerkintöjen muutoksen maksuhäiriötyyppien mukaan eroteltuna. Vaihtelu voi johtua ulosottoviranomaisten kesälomien ajoittumisesta. Muissa maksuhäiriötyypeissä oli vähemmän kausivaihtelua.

⁶ Tilanteissa, joissa henkilöllä eli useampi ensimmäinen maksuhäiriömerkintä merkitty samalle päivämäärälle, valitsimme näistä satunnaistetusti vain yhden merkinnän.

Kuvio 7. Ensimmäisten ja myöhempien maksuhäiriömerkintöjen häiriöselitteet. Tilanteissa, joissa henkilöllä on alkanut enemmän kuin yksi maksuhäiriömerkintä ensimmäisenä päivänä olemme valinneet satunnaistetusti näistä yhden merkinnän. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

Kuviossa 7 on tiedot ensimmäisestä ja myöhemmistä maksuhäiriömerkinnöistä maksuhäiriöselitteen mukaan eroteltuna. Kuvioista nähdään, että ensimmäiset maksuhäiriömerkinnät ovat odotettavasti usein yksipuolisista velkomustuomioista. Syntymäkohortti 1997:ssä yli puolet ensimmäisistä maksuhäiriömerkinnöistä syntyi yksipuolisesta velkomustuomiosta. Myöhemmistä maksuhäiriömerkinnöistä noin neljännes oli peräisin yksipuolisesta velkomustuomiosta.

4.3 VANHEMPIEN TAUSTA JA MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄT

Tarkastelemme seuraavaksi, näkyykö vanhempien asemaan perustuva eriarvoisuus aikuisuuden maksuhäiriömerkintöjen yleisyydessä.

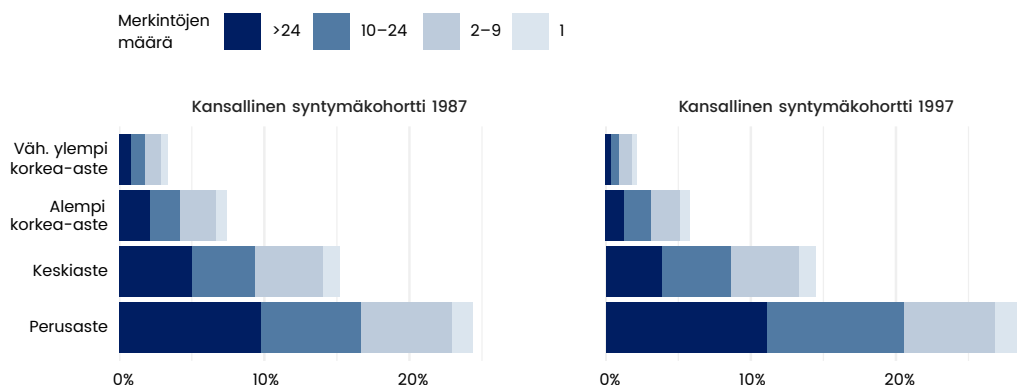
Mahdollisuuksien tasa-arvo on laajasti jaettu yhteiskuntapoliittinen tavoite. Siitä huolimatta tutkimukset Suomesta osoittavat, että pienituloisuus, toimeentulotuen saanti ja matala koulutus periytyvät (Saari et al. 2020). Lisäksi perhetaustalla on merkitystä nuorten hyvinvoinnille ja sairastavuudelle (Risikari et al. 2018).

Keskitymme tässä tutkimuksessa siihen, miten vanhempien koulutus, tulot, toimeentulotuen saanti, syntymämaa ja perheitä kuormittavat tekijät (vanhempien ero tai kuolema, mielenterveysdiagnoosi, pitkäkestoiseen toimeentulotuki ja matala koulutus) yhdistyvät nuorten maksuhäiriömerkintöihin.

4.3.1 Vanhempien koulutus

Tieto vanhempien korkeimmasta koulutuksesta on Tilastokeskuksen tutkintorekisteristä. Käytetyssä muuttujassa on huomioitu korkeimmalle kouluttautuneen vanhemman koulutus, joka on suoritettu 2004 (kohortti 1987) tai 2014 mennessä (kohortti 1997). Vanhempien koulutus on jaettu neljään luokkaan: I. Ei tutkintoa (7 prosenttia kohortti 1987:n jäsenistä ja 3 prosenttia kohortti 1997:n jäsenistä). II. Toisen asteen tutkinto (44 ja 37 prosenttia) IV. Alempi korkea aste (36 ja 39 prosenttia). V. Vähintään ylempi korkea-aste (13 ja 20 prosenttia).

Vanhempien koulutuksen ja maksuhäiriömerkintöjen yhteys on esitetty kuviossa 8. Maksuhäiriömerkintöjä on harvemmin henkilöillä, joiden vanhempi on korkeasti koulutettu. Kun tarkastellaan vuonna 1987 syntyneitä, maksuhäiriömerkintä oli 3,3 prosentilla henkilöistä, joiden vanhempien korkein koulutus oli vähintään ylempi korkeakoulututkinto. Tämä osuus oli 7,4 prosenttia, kun vanhempien korkein koulutus oli alempi korkeakoulututkinto (kaksinkertainen osuus verrattuna ylempään korkeakoulututkintoon), 15,2 prosenttia, kun vanhempien korkein koulutus oli keskiaste (viisikertainen osuus) ja 24,4 prosenttia, kun vanhempien korkein koulutus oli perusaste (seitsemänkertainen osuus).

Kuvio 8. Vanhempien korkein koulutus ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

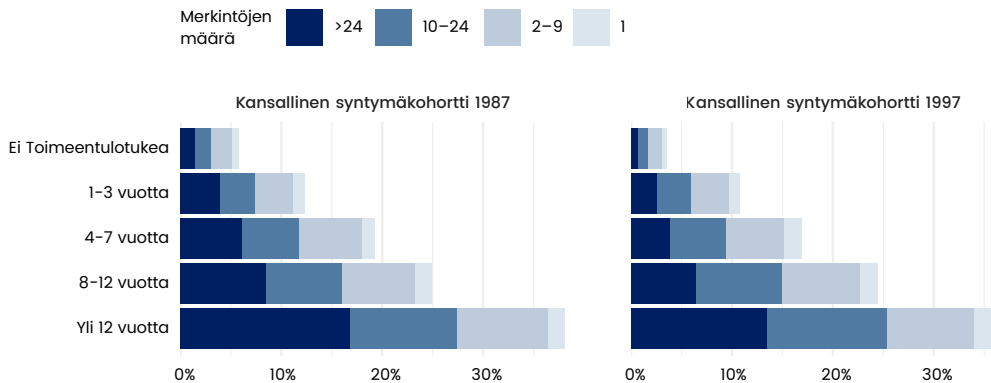
Vanhempien koulutuksen ja maksuhäiriömerkintöjen yhteys oli vahvempi nuoremassa kohortissa. Vuonna 1997 syntyneillä vastaavat osuudet olivat 2,1 prosenttia, kun vanhempien korkein koulutus oli vähintään ylempi korkeaste, 5,8 prosenttia, kun vanhempien korkein koulutus oli alempi korkeaste, 14,5 prosenttia, kun vanhempien korkein koulutus oli keskiaste, ja 29 prosenttia, kun vanhempien korkein koulutus oli perusaste.

4.3.2 Vanhempien toimeentulotuki

Seuraavaksi kuvaamme vanhempien toimeentulotukea ja maksuhäiriömerkintöjä. Vanhempien toimeentulotuki on mitattu tilastovuosilta, jolloin kohorttien jäsenet olivat alle 18-vuotiaita eli vuonna 1987 syntyneiltä vuosilta 1987-2005 ja vuonna 1997 syntyneiltä vuosilta 1997-2015. Vuonna 1987 syntyneistä noin 63 prosentilla vanhemmat eivät saaneet toimeentulotukea kohortin jäsenten lapsuusaikana, 15 prosentilla vanhemmat olivat saaneet enintään kolmena tilastovuotena, 8 prosentilla enintään 7 tilastovuotta, 7 prosentilla enintään 12 tilastovuotta ja 7 prosentilla enemmän kuin 12 tilastovuotta. Nuoremassa kohortissa nämä luvut olivat lähes identtiset (65, 15, 8, 5 ja 7 prosenttia).

Vanhempien toimeentulotuen ja maksuhäiriömerkintöjen yhteys on esitetty kuviossa 9. Mitä pidempään vanhemmat olivat saaneet toimeentulotukea, sitä todennäköisemmin lapsilla oli aikuisena maksuhäiriömerkintä. Vuonna 1987 syntyneistä henkilöistä, joiden vanhemmat eivät olleet saaneet

toimeentulotukea, 5,7 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä 1.12.2020. Maksuhäiriöiden yleisyys kasvoi suoraviivaisesti vanhempien toimeentulotuen keston mukaan. Yli 12 tilastovuotena toimeentulotukea saaneiden lapsista 38,1 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä, mikä vastaa lähes seitsemänkertaista osuutta verrattuna niihin, joiden vanhemmat eivät olleet saaneet toimeentulotukea.

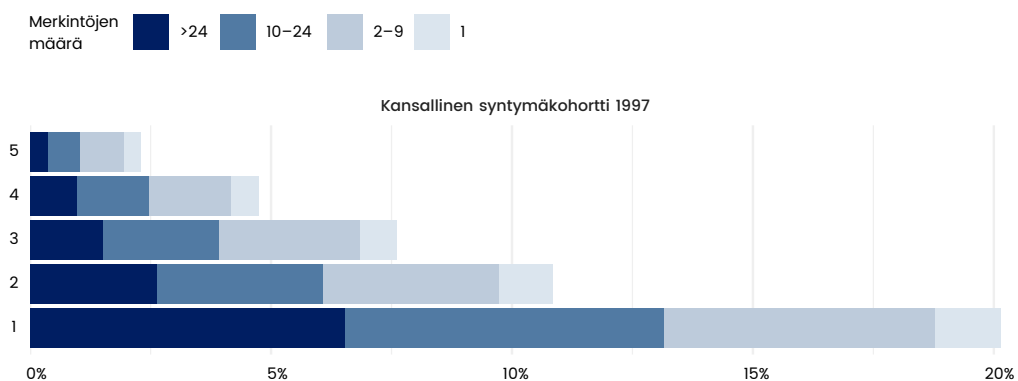
Kuvio 9. Vanhempien toimeentulotuen saanti (tilastovuosia ajalta, kun henkilö on alle 18-vuotias) ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

Vanhempien toimeentulotuen ja maksuhäiriömerkintöjen yhteys oli vahvempi nuoremmassa kohortissa. Niistä vuonna 1997 syntyneistä, joiden vanhemmat olivat saaneet yli 12 tilastovuotena toimeentulotukea, 35,9 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä, mikä vastaa kymmenkertaista osuutta verrattuna henkilöihin, joiden vanhemmat eivät olleet saaneet lainkaan toimeentulotukea (maksuhäiriömerkintöjä 3,6 prosentilla).

4.3.3 Vanhempien tulot

Tiedot vanhempien tuloista olivat saatavilla vain nuoremasta vuonna 1997 syntyneestä kohortista. Tulotiedot poimittiin Eläketurvakeskuksen ansaintarekisteristä. Laskimme vanhempien keskiarvotulojen (vanhempien tulot / vanhempien määrä) summan ajalta 2005-2015. Kohortin jäsenet jaettiin viiteen samansuuruiseen ryhmään vanhempien tulojen perusteella.

Kuviosta 10 nähdään, että maksuhäiriömerkintöjen yleisyys oli yhteydessä vanhempien tuloihin. Ylimmässä vanhempien tuloviidenneksessä 2,3 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Osuus neljännessä tuloryhmässä oli 4,7 prosenttia, kolmannessa 7,6 prosenttia, toisessa 10,8 prosenttia ja matalimmassa tuloviidenneksessä 20,1 prosenttia. Alimmassa vanhempien tuloviidenneksessä maksuhäiriömerkintän saaneiden osuus oli siis lähes yhdeksänkertainen verrattuna ylimpään vanhempien tuloviidennekseen.

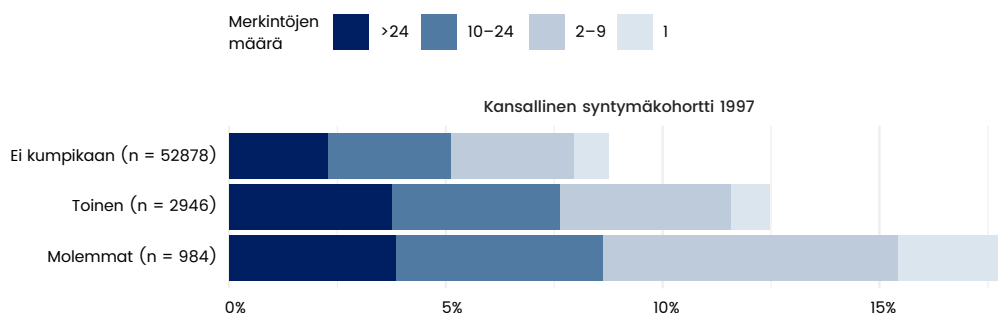

Kuvio 10. Vanhempien tuloviidennekset ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansallinen syntymäkohortti 1997.

4.3.4 Vanhempien synnyinmaa

Tarkastelemme seuraavaksi maksuhäiriömerkintöjä vanhempien synnyinmaan mukaan. Tiedot vanhempien synnyinmaasta olivat saatavilla vain syntymäkohortti 1997:stä. Tiedot on poimittu vuonna 2016 väestörekisterikeskuksesta (nykyään Digi- ja väestötietoviraston väestötietojärjestelmästä). Kohortin jäsenistä 93 prosentilla kumpikaan vanhempi ei ollut syntynyt ulkomailla, 5 prosentilla toinen vanhempi oli syntynyt ulkomailla ja 2 prosentilla henkilöistä molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla.

Kuviossa 11 näytetään maksuhäiriömerkintöjen yleisyys vanhempien synnyinmaan mukaan. Maksuhäiriömerkinnän saaneiden osuus oli yli kaksinkertainen henkilöistä, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla, verrattuna henkilöihin, joiden vanhemmista kumpikin oli syntynyt Suomessa (18 prosenttia vs. 8,7 prosenttia). Tuloksissa on otettava huomioon, ettei tarkastelussa ole mukana niitä ulkomailla syntyneitä nuoria, jotka ovat muuttaneet Suomeen.

Kuvio 11. Vanhemmat syntyneet ulkomailla ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansallinen syntymäkohortti 1997.

4.4 VANHEMMUUTTA KUORMITTAVIEN TEKIJÖIDEN KASAUTUMINEN JA LASTENSUOJELU

Seuraavaksi tarkastelemme, miten maksuhäiriömerkinnät liittyvät lapsuudenkodin olosuhteisiin. Tarkastelemme, miten perheitä kuormittavat tekijät ja kodin ulkopuolelle sijoitus yhdistyvät maksuhäiriömerkintöihin.

4.4.1 Perheitä kuormittaneet tekijät

Perheitä kuormittavia tekijöitä mittaavat muuttujat on kuvattu tarkemmin aikaisemmissa raporteissa (Ristikari et al. 2018). Perheen kuormittaviksi tekijöiksi on määritelty seuraavat muuttujat.

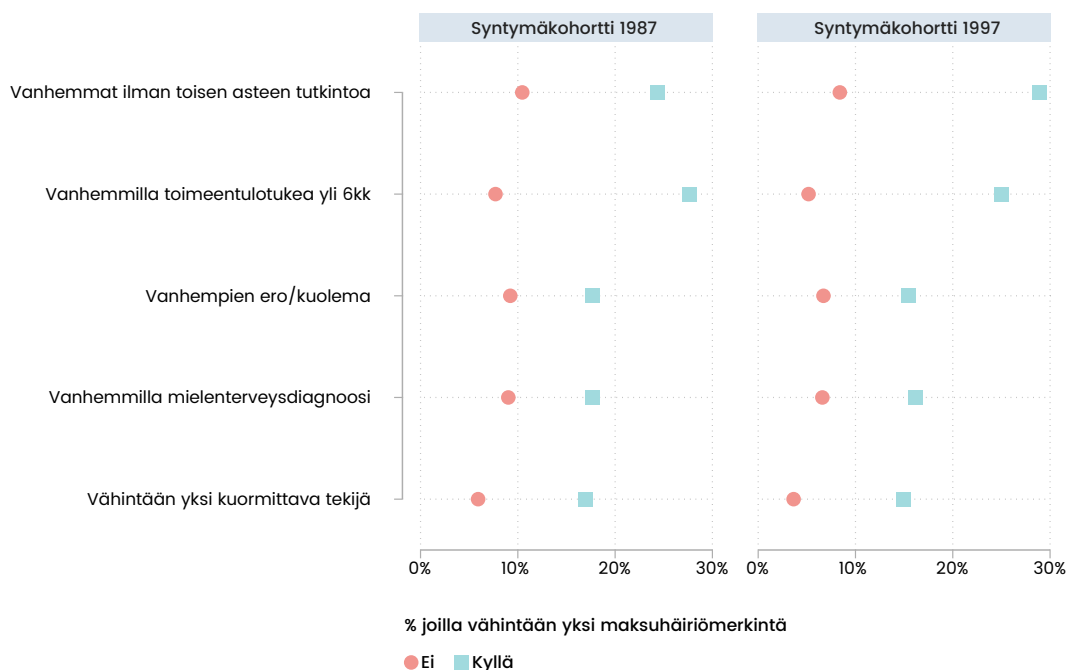
- I. Vanhempien matala koulutus. Vuonna 1987 syntyneistä 7 prosentilla vanhemmilla ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Vuonna 1997 syntyneillä osuus oli 3 prosenttia.
- II. Pitkäkestoinen toimeentulotuen saanti. Vuonna 1987 syntyneistä 19 prosenttia oli saanut toimeentulotukea jonain vuonna yli 6 kk, ja vuonna syntyneillä osuus oli 20 prosenttia.

- III. Vanhempien mielenterveysdiagnoosi. Vuonna 1987 syntyneistä 28 prosentilla vanhemmalta oli mielenterveysdiagnoosi, ja vuonna syntyneillä osuus oli 26 prosenttia.
- IV. Vanhempien ero tai kuolemat. Molemmissa kohorteissa noin 27 prosenttia oli kohdannut vanhempien eron tai kuoleman ennen 18:aa ikävuotta.

Laskimme myös edellä mainituista muuttujista summan, joka vaihteli nollan ja neljän välillä. Molemmissa kohorteissa noin puolella ei ollut lainkaan kuormittavia tekijöitä, ja yhdellä prosentilla oli neljä kuormittavaa tekijää.

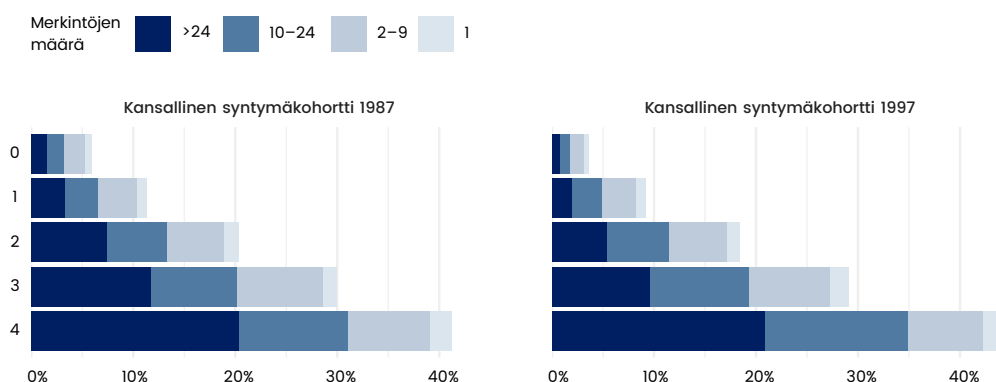
Yksittäisten perheitä kuormittaneiden tekijöiden ja maksuhäiriömerkintöjen yhteys esitetään kuviossa 12. Kaikki perheitä kuormittavat tekijät yhdistyivät suurempaan riskiin saada maksuhäiriömerkintöjä aikuisena. Vanhempien kuolema tai ero sekä mielenterveysdiagnoosi yhdistyivät molemmissa syntymäkohorteissa noin kaksinkertaiseen osuuteen henkilöitä, joilla oli maksuhäiriömerkintä. Vanhempien pitkäkestoinen toimeentulotuki yhdistyi vuonna 1987 syntyneillä lähes nelinkertaiseen ja vuonna 1997 syntyneillä lähes viisinkertaiseen maksuhäiriömerkinnän saaneiden osuuteen. Vahvimmin maksuhäiriömerkintöihin oli yhteydessä pitkäaikainen toimeentulotuki ja matala koulutus.

Perheitä kuormittavat tekijät ja maksuhäiriömerkintöjen yleisyys

Kuvio 12. Perheitä kuormittaneet tekijät ja osuus, joilla on vähintään yksi voimassa oleva maksuhäiriömerkintä 1.12.2020. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

Perheitä kuormittaneiden tekijöiden summa ja maksuhäiriöiden yhteys esitetään kuviossa 13. Vuonna 1987 syntyneillä niistä henkilöistä, joilla ei ollut lainkaan perhettä kuormittaneita tekijöitä lapsuudessa, 5,9 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Vuonna 1997 syntyneillä vastaava osuus oli 3,6 prosenttia. Maksuhäiriömerkintöjä saaneiden osuus kasvoi perheitä kuormittaneiden tekijöiden määrän mukaan. Vuonna 1987 syntyneillä niistä henkilöistä, joilla oli neljä perhettä kuormittavaa tekijää, 41,3 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Luku vastaa seitsemänkertaista osuutta verrattuna ikätovereihin, joilla ei ollut kuormittavia tekijöitä. Vuonna 1997 syntyneillä henkilöistä, joilla oli neljä perhettä kuormittavaa tekijää, 44,7 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä, joka vastaa 12-kertaista osuutta verrattuna ikätovereihin, joilla ei ollut kuormittavia tekijöitä lapsuudessa.

Kuvio 13. Perheitä kuormittaneiden tekijöiden summa ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

4.4.2 Kodin ulkopuolelle sijoitus

Seuraavaksi tarkastelemme, miten kodin ulkopuolelle sijoitus yhdistyy maksuhäiriömerkintöihin. Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Lastensuojelu voi järjestää lapsen hoidon kodin ulkopuolella tilanteissa, joissa lapsi ei ole turvassa kotonaan tai itseltään. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle usealla toimenpiteellä: avohuollon tukitoimena, kiireellisenä kodin ulkopuolelle sijoituksena, vapaaehtoisena huostaanottona, tahdonvastaisena huostaanottona tai jälkihuollon toimenpiteenä.

Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret kohtaavat muita useammin vaikeuksia aikuisuudessa. Esimerkiksi alle puolet kodin ulkopuolelle sijoitetuista nuorista suorittaa toisen asteen tutkinnon (Kääriälä et al. 2018) ja suuri osa kohtaa työttömyyttä varhaisaikuisuudessa (Kääriälä et al. 2019, Kääriälä 2020).

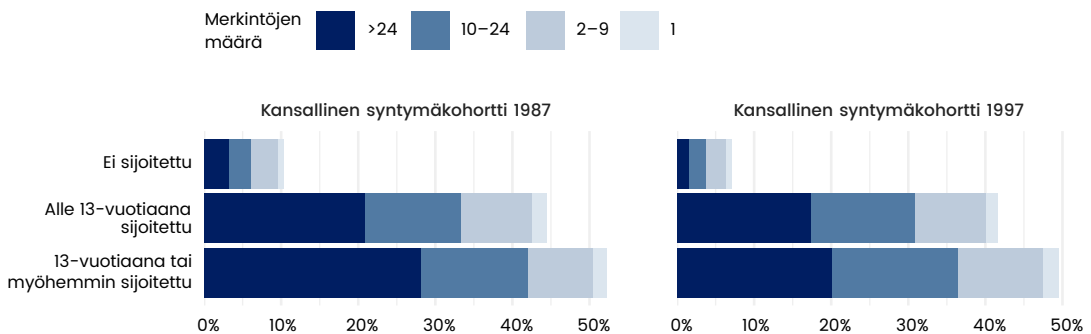
Kodin ulkopuolelle sijoitus tapahtuu tyypillisesti joko lapsen ensimmäisenä elinvuotena tai teini-iässä 13–17-vuotiaana. Ensimmäisinä elinvuosina sijoitetuilla kodin ulkopuolelle sijoituksen kesto on yleensä pidempi kuin myöhemmin teini-iässä ensimmäisen kerran sijoitetuilla. (Ristikari et al. 2018) Lapsen ensimmäisinä elinvuosina tapahtuneen kodin ulkopuolelle sijoituksen on tulkittu liittyvän lasten vanhempien ongelmiin, kuten mielenterveysongelmiin tai kasvatuksen sopimattomuuteen (Heino

et al. 2016). Teini-ikässä tapahtuneen sijoituksen on tulkittu yhdistyvän myös lapsen omiin ongelmiin, kuten päihteiden käyttöön tai rikollisuuteen. Kuitenkin lapsen kodin ulkopuolelle sijoitukseen johtaneet tekijät ovat moninaiset ja aina yksilölliset.

Tiedot kodin ulkopuolelle sijoittamisesta ovat peräisin THL:n lastensuojelurekisteristä. Mukailleen aikaisempia tutkimuksia loimme lastensuojelurekisterin tiedoista kolmiluokkaisen muuttujan:

- I. Ei kodin ulkopuolelle sijoitusta (97 prosenttia kohortista 1987 ja 95 prosenttia kohortista 1997)
- II. Ensimmäinen kodin ulkopuolelle sijoitus alle 13-vuotiaana (1 prosentti kohortista 1987 ja 2 prosenttia kohortista 1997)
- III. Ensimmäinen kodin ulkopuolelle sijoitus 13-vuotiaana tai myöhemmin (2 prosenttia kohortista 1987 ja 3 prosenttia kohortista 1997).

Kodin ulkopuolelle sijoittamisen yhteys maksuhäiriömerkintöihin on esitetty kuviossa 14. Vuonna 1987 syntyneistä yli puolella henkilöllä, jotka oli sijoitettu kodin ulkopuolelle 13-vuotiaana tai myöhemmin, oli maksuhäiriömerkintä aikuisuudessa. Alle 13-vuotiaana sijoitetuilla osuus oli 44,5 prosenttia. Vastaava osuus muilla oli 10,4 prosenttia.

Kuvio 14. Kodin ulkopuolelle sijoitus ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

Vuonna 1997 syntyneistä maksuhäiriöt olivat myös yleisempiä henkilöillä, jotka oli sijoitettu kodin ulkopuolelle lapsena. 13-vuotiaana tai myöhemmin kodin ulkopuolelle sijoitetuista 49,5 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä, mikä vastaa lähes seitsemänkertaista osuutta verrattuna henkilöihin, joita ei ollut sijoitettu kodin ulkopuolelle (7,1 prosenttia). Alle 13-vuotiaana sijoitetuilla osuus oli 41,6 prosenttia.

4.5 LAPSUUDEN MIELENTERVEYS

Tässä aluvuossa käsittelemme sitä, miten lapsuuden mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt liittyvät maksuhäiriömerkintöihin. Suomalaiset ja kansainväliset tutkimukset osoittavat, että henkilöillä, joilla on velkaongelmia, on muita useammin heikentynyt mielenterveys (Richardson et al. 2013, Mieli Ry 2019). Alustavaa näyttöä on myös siitä, että velkaongelmat aiheuttavat masentuneisuutta ja muita mielenterveyden häiriöitä (Gathergood 2012, Mieli Ry 2019).

Sitä, missä määrin lapsuuden mielenterveysongelmat yhdistyvät aikuisuuden velkaongelmiin, ei ole kuitenkaan tutkittu. Lapsuuden ja nuoruuden terveysongelmat ennustavat heikompaa työmarkkina-asemaa (Hakulinen et al. 2019) ja koulutusta sekä muita vaikeuksia aikuisuudessa (Goodman et al. 2011). Siksi on syytä olettaa, että lapsuudessa diagnosoitujen mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt ovat yhteydessä suurempaan maksuhäiriömerkinnän riskiin aikuisuudessa.

Nuoruuden mielenterveysongelmat voivat yhdistyä maksuhäiriömerkintöihin usean mekanismin kautta. Mielenterveysongelmat voivat häiritä koulunkäyntiä ja aiheuttaa siksi heikompaa toimeentuloa ja kykyä selvittää maksuvaikeuksista. Velkatuotteiden markkinointi on aggressiivista, ja on mahdollista, että lainojen ja osamaksuratkaisujen mainonnassa on hyödynnetty impulsiivista kulutusta ja mielen heikkouksia. Mielenterveyden heikkenemisen aiheuttama työkyvyttömyys voi myös johtaa talousongelmiin ja maksuhäiriömerkintöihin. Yhteys voi selittyä myös muilla tekijöillä, jotka aiheuttavat sekä mielenterveysongelmia että velkaongelmia. Seuraavassa kuvailemme yhteyksiä populaatiossa emmekä siksi tee päätelmiä näistä mahdollisista mekanismeista tai kausaalisuhteista.

Mielenterveysdiagnoosit on poimittu terveydenhuollon hoitoilmoitusrekisteristä. Poimimme mielenterveyden ja käyttäytymishäiriödiagnooseilla (ICD-10: F00–99) merkityt erikoissairaanhoidon poliklinikka- tai osastohoidon hoitoilmoitukset. Molemmissa kohorteissa huomioitiin ennen 18 vuoden ikää saadut diagnoosit. Mielenterveysdiagnosoilla tarkoitamme tässä tutkimuksessa yleisterminä mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöistä johtuvaa diagnoosia.

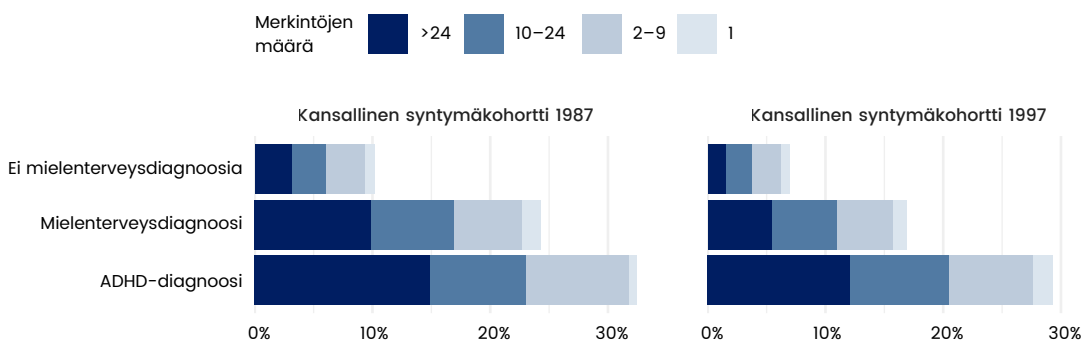
Loimme mielenterveysdiagnoseista kolmiluokkaisen muuttujan:

- I. Ensimmäiseen ryhmään kuuluivat henkilöt, joilla ei ollut lainkaan mielenterveyteen liittyviä hoitoilmoituksia. Tähän ryhmään kuului 91 prosenttia vuonna 1987 syntyneistä ja 81 prosenttia vuonna 1997 syntyneistä.
- II. Toinen ryhmä oli henkilöt, joilla oli mielenterveyteen liittyvä hoitoilmoitus muusta kuin aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöstä (ADHD). Vuonna 1987 syntyneistä ryhmään kuului 9 prosenttia ja vuonna 1997 syntyneistä noin 17 prosenttia.
- III. Kolmanteen ryhmään kuuluivat henkilöt, joilla oli mielenterveysdiagnosi aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöstä (ADHD). Tällä ryhmällä saattoi olla samanaikaisesti myös muita mielenterveysdiagnoseja kuin ADHD. Vuonna 1987 syntyneistä ryhmään kuului vain 0,3 prosenttia ja vuonna 1997 syntyneistä noin 2,1 prosenttia.

Erotimme ADHD-diagnoosin muista mielenterveyshäiriöstä, koska aikaisempi tutkimus indikoi, että ADHD-diagnoosin saaneet ovat suuremmassa maksuhäiriöriskissä (Beauchaine et al. 2020).

Lapsuuden mielenterveysdiagnoosia kuvaava muuttuja ei ole täysin vertailukelpoinen kohorttien välillä. Mielenterveyteen liittyvät diagnoosit ja niiden myöntämisen perusteet ovat muuttuneet vuosien varrella. Häiriöitä myös diagnosoidaan useammilla lapsilla ja nuorilla, vaikka ei ole selvää, että häiriöt olisivat vastaavassa määrin yleistyneet. Kohorttien välistä vertailua vaikeuttaa myös se, että mielenterveysdiagnoosiaineisto perustuu vuoteen 1997 asti vain osastokäynteihin. Vuodesta 1998 eteenpäin aineisto sisältää erikoissairaanhoidon poliklinikkakäynnit. Näin ollen vanhemmassa kohortissa iso osa seurannasta perustuu vain osastokäynteihin, kun taas nuoremmassa kohortissa lähes koko seuranta sisältää tiedot sekä osasto- että poliklinikkakäynneistä.

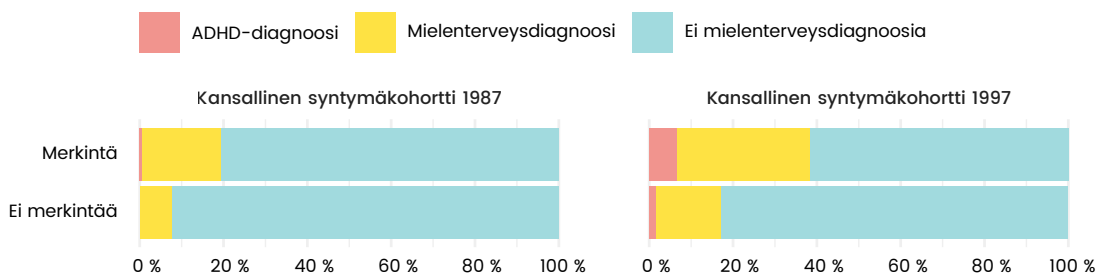
Tulokset mielenterveysmuuttujan ja maksuhäiriömerkinnän yhteydestä on esitetty kuviossa 15. Vuonna 1987 syntyneistä henkilöistä, joilla ei ollut lapsuuden mielenterveysdiagnoosia, 10,2 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä 1.12.2020. Henkilöillä, joilla oli muu kuin ADHD-mielenterveysdiagnoosi, osuus oli 24,3 prosenttia. Henkilöillä, joilla oli lapsuuden ADHD-diagnoosi, osuus oli 32,2 prosenttia, mikä vastaa noin kolminkertaista osuutta verrattuna henkilöihin, joilla ei ole lapsuuden mielenterveysdiagnoosia.

Kuvio 15. Lapsuuden mielenterveysdiagnoosi ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

Lapsuuden mielenterveysdiagnoosin ja maksuhäiriömerkintöjen välinen yhteys oli yhdenmukainen nuoremmassa kohortissa. Vuonna 1997 syntyneistä, joilla ei ollut mielenterveysdiagnoosia, 6,9 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Luku oli selvästi suurempi henkilöillä, joilla oli muu kuin lapsuuden ADHD-mielenterveysdiagnoosi (16,9 prosenttia, noin kaksinkertainen osuus verrattuna henkilöihin, joilla ei diagnoosia), ja henkilöillä, joilla oli lapsuuden ADHD-diagnoosi (29,4 prosenttia, yli nelinkertainen osuus verrattuna henkilöihin, joilla ei diagnoosia).

Kuviossa 16 on esitetty lapsuuden aikaisten mielenterveysdiagnoosien ehdollinen jakauma niillä, joilla oli maksuhäiriömerkintä 1.12.2020, ja niillä, joilla ei ollut. Kuvioista selviää, että nuoremmassa kohortissa yli kolmanneksella henkilöistä, joilla oli maksuhäiriömerkintä, oli takana lapsuuden mielenterveysdiagnoosi. Vanhemmassa kohortissa viidenneksellä henkilöistä, joilla oli maksuhäiriömerkintä, oli takanaan lapsuuden mielenterveysdiagnoosi. Tämä tulisi ottaa huomioon velka-avun järjestämisessä. Velka-apua tulisi tehdä helpommin lähestyttäväksi henkilöille, joilla on mielenterveyden ongelmia.

Kuvio 16. Lapsuuden mielenterveysdiagnoosin yleisyys maksuhäiriömerkintätatustuksen 1.12.2020 mukaan. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

4.6 KOULUMENESTYS

Seuraavaksi tarkastelemme koulutustaustan yhteyttä maksuhäiriömerkintöihin. Selvitämme, miten peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvo, toisen asteen koulutuksen yhteishaun lopputuloma sekä korkein suoritettu tutkinto ovat yhteydessä maksuhäiriömerkintöihin aikuisuudessa. Kaikissa kuvissa esitämme maksuhäiriömerkintöjen yleisyyden 1.12.2020 mitattuna.

Päättötodistus annetaan jokaiselle peruskoulun oppimäärän suorittaneelle. Päättötodistus kuvaa opintomenestystä peruskoulussa. Vuoteen 2020 asti oppiaineiden arvosanojen tuli perustua valtakunnallisesti määriteltuihin kriteereihin arvosanaan 8 vaadittavasta osaamisesta. Muut arvosanat määritellään suhteessa tähän valtakunnalliseen mittatikkuihin (Ouakrim-Soivio 2013).

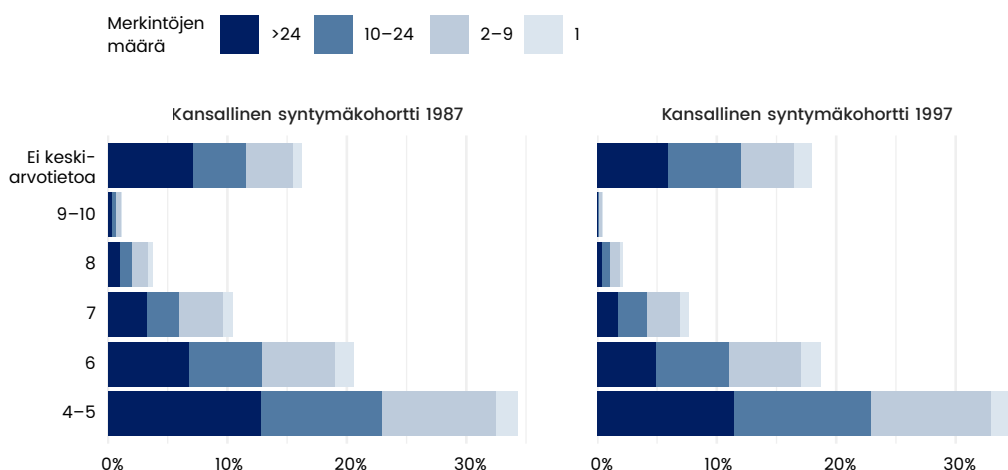
Päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvo on peräisin Opetushallituksen yhteisvalintatiedoista. Olemme huomioineet kohortin ensimmäisen yhteisvalinnan päättötodistuksen keskiarvon. (Henkilö voi hakea uudelleen yhteisvalinnassa esimerkiksi 10. luokan jälkeen, kun päättötodistuksen keskiarvo on korotettu.) Kuvaamme voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020 eli syntymäkohortti 1987:lla noin 17 vuotta ja syntymäkohortti 1997:lla noin 7 vuotta peruskoulun suorittamisen jälkeen.

Jaoimme syntymäkohortit päättötodistuksen keskiarvon lattia-arvon eli ensimmäisen numeron mukaan viiteen ryhmään:

- I. Keskiarvo vähintään 4–5 eli keskiarvo 4,00–5,99 (7 prosenttia kohortista 1987, 5 prosenttia kohortista 1997),
- II. 6 (21 prosenttia kohortista 1987, 22 prosenttia kohortista 1997)
- III. 7 (30 prosenttia kohortista 1987, 30 prosenttia kohortista 1997),
- IV. 8 (28 prosenttia kohortista 1987, 28 prosenttia kohortista 1997) ja
- V. 9–10 (12 prosenttia kohortista 1987, 14 prosenttia kohortista 1997).

Keskiarvotieto puuttui 1 420:ltä vuonna 1987 syntyneeltä henkilöltä (3 prosenttia kohortista) ja 1 035:ltä vuonna 1997 syntyneeltä henkilöltä (2 prosenttia kohortista). Tieto puuttui esimerkiksi niiltä, jotka eivät osallistuneet yhteisvalintaan. Syynä voi olla esimerkiksi kesken jäänyt peruskoulun oppimäärä. Luokittelimme puuttuvista oman seitsemännen ryhmän.

Kuviosta 17 nähdään, että peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvolla ja maksuhäiriömerkinnöillä on selvä yhteys: maksuhäiriömerkinnät olivat yleisempiä niillä, joilla oli pieni keskiarvo, ja harvinaisempia niillä, joiden keskiarvo oli suuri. Vuonna 1987 syntyneistä vähintään 9 keskiarvon saaneista vain 1,2 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Samana vuonna syntyneillä henkilöillä, joiden keskiarvo oli alle 6 (lattia-arvo 4 tai 5), osuus oli 34,3 prosenttia. Maksuhäiriöt olivat siis yli 28 kertaa yleisempiä niillä, joilla oli alle 6:n keskiarvo, kuin niillä, joiden keskiarvo oli vähintään 9.

Kuvio 17. Peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvo ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

Peruskoulun päättötodistuksen ja maksuhäiriömerkintöjen välinen yhteys oli selvästi vahvempi nuoremmissa kohortissa. Vuonna 1997 syntyneillä vähintään 9:n keskiarvon saaneista 0,4 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Alle 6:n keskiarvon suorittaneilla ikätovereilla osuus oli 35,1 prosenttia (eli 82-kertainen verrattuna vähintään 9 keskiarvon saaneisiin).

Tuloksia ei voida välttämättä tulkita niin, että peruskoulun koulumenestys itsessään vaikuttaa näin merkittävästi maksuhäiriömerkintöihin. Päättötodistuksen keskiarvoon heijastuvat hyvinvointi, vanhempien tuki ja perheen kuormittavat tekijät. Lisäksi peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo vaikuttaa jatkokoulutusmahdollisuuksiin, joilla voi olla suuri merkitys maksuvaikeuksille.

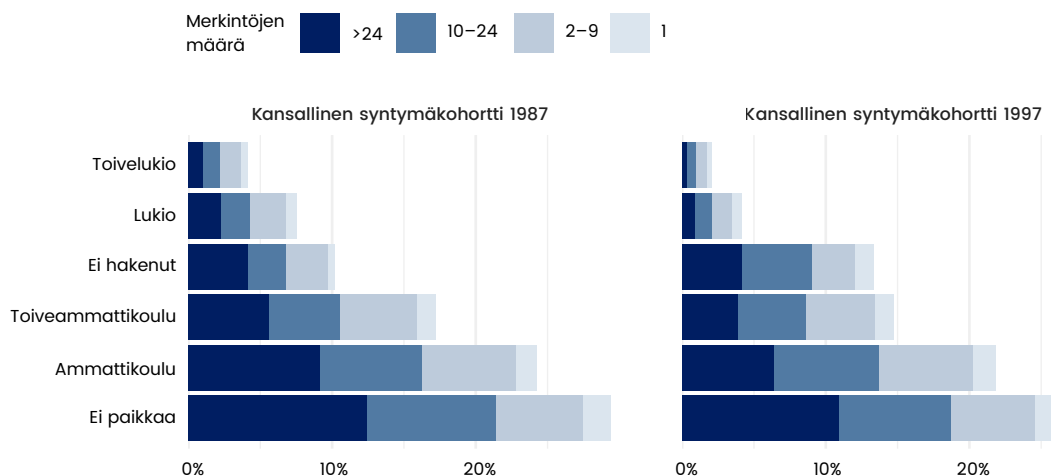
4.6.1 Yhteisvalinnan lopputulema

Seuraavaksi käsittelemme toisen asteen yhteishaun lopputuleman yhteyttä maksuhäiriömerkintöihin aikuisuudessa. Yhteishaku on valtakunnallinen järjestelmä, jossa haetaan keskitetysti toisen asteen oppilaitoksiin eli lukioihin tai ammatilliseen koulutukseen. Tämän muuttujan avulla voimme nähdä, millaista opintopolkua maksuhäiriömerkinnän saaneet ovat lähteneet kulkemaan varhaisnuoruudessaan. Tiedon avulla voi olla mahdollista ehkäistä maksuhäiriömerkintöjä näillä poluilla esimerkiksi tukemalla toimeentuloa ja koulutuksen jatkamista.

Yhteishaussa haetaan viiteen oppilaitokseen, jotka oppilas asettaa hakutoiveen mukaiseen järjestykseen. Haku tapahtuu suurimmalla osalla oppilaista 9. luokan keväällä. Maksuhäiriömerkinnät mitattiin siis vanhemmassa kohortissa noin 17 ja nuoremmassa kohortissa noin 7 vuotta yhteishaun jälkeen. Hyödyntämällä tietoja yhteishaun hakutoiveista syntymäkohortit jaettiin kuuteen ryhmään:

- I. toivelukio, eli henkilö hyväksyttiin lukioon, joka oli ensihakutoiveen oppilaitos (46 prosenttia kohortista 1987, 43 prosenttia kohortista 1997)
- II. lukio, eli henkilö hyväksyttiin lukioon, joka ei ollut ensihakutoiveen oppilaitos (7 prosenttia kohortista 1987, 8 prosenttia kohortista 1997)
- III. toiveammattikoulu, eli henkilö hyväksyttiin ammattikouluun, joka oli ensihakutoiveen oppilaitos (33 prosenttia kohortista 1987, 40 prosenttia kohortista 1997)
- IV. ammattikoulu, eli henkilö hyväksyttiin ammattikouluun, joka ei ollut ensihakutoiveen oppilaitos (11 prosenttia kohortista 1987, 7 prosenttia kohortista 1997)
- V. ei paikkaa, eli henkilö ei saanut lainkaan paikkaa toisen asteen oppilaitoksesta (2 prosenttia kohortista 1987, prosentti kohortista 1997)
- VI. ei hakenut, eli henkilö ei ole osallistunut yhteishakuun aineiston poimintahetkeen mennessä (2 prosenttia kohortista 1987, 2 prosenttia kohortista 1997).

Kuviosta 18 nähdään, että molemmissa syntymäkohorteissa maksuhäiriömerkinnät olivat harvinaisimpia niillä, jotka pääsivät yhteishaussa haluamaansa lukioon. Vuonna 1987 syntyneistä toivelukioon päässeistä 4,1 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä aikuisuudessa, ja vuonna 1997 syntyneillä osuus oli 2,1 prosenttia.

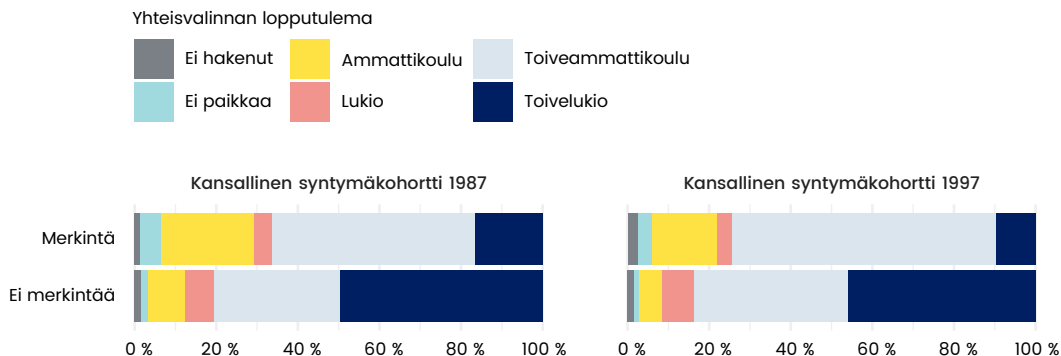

Kuvio 18. Yhteisvalinnan lopputulema ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

Maksuhäiriömerkinnät olivat selvästi yleisempiä niillä, jotka pääsivät ammattikouluun. Maksuhäiriömerkintä oli 17,3 prosentilla vuonna 1987 syntyneistä, jotka pääsivät toiveammattikouluun, ja 24,3 prosentilla niistä, jotka pääsivät ammattikouluun. Vastaavat osuudet syntymäkohortissa 1997 olivat 14,7 prosenttia toiveammattikouluun päässeistä ja 21,8 prosenttia ammattikouluun päässeistä.

Tarkastelluista ryhmistä maksuhäiriömerkinnät olivat yleisimpiä henkilöillä, joita ei hyväksytty lainkaan toisen asteen oppilaitoksiin. Vuonna 1987 syntyneistä ilman toisen asteen paikkaa jääneistä noin 29,4 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä, mikä vastaa seitsenkertaista osuutta verrattuna toivelukioon päässeisiin ikätovereihin. Vuonna 1997 syntyneillä heistä 25,8 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä, mikä vastaa yli 12-kertaista osuutta verrattuna toivelukioon päässeisiin ikätovereihin.

Kuviossa 19 esitämme niiden yhteishaun tuloksen, joilla ei ollut maksuhäiriömerkintää vuoden 2020 lopulla, ja niiden, joilla maksuhäiriömerkintä oli. Kuviosta ilmenee, että henkilöistä, joilla on maksuhäiriömerkintä, yli puolet oli saanut yhteishaussa paikan ammattikouluun. Näin ollen maksuhäiriömerkintöjen ehkäisyyn tulisi panostaa ammattikouluissa ja niissä palveluissa, joissa kohdataan koulupu-dokkaita.

Kuvio 19. Yhteisvalinnan lopputulema maksuhäiriömerkintästatuksen 1.12.2020 mukaan. Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997.

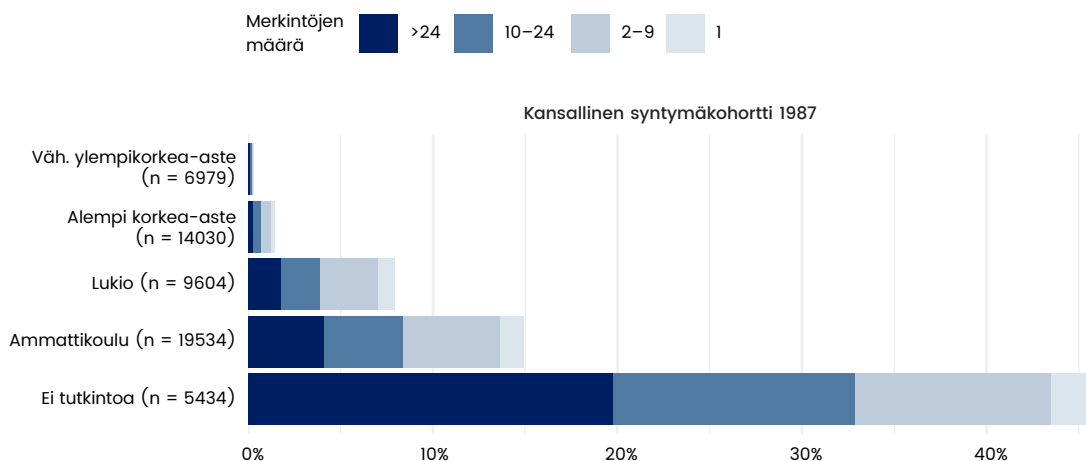
4.6.2 Suoritetut tutkinnot

Seuraavaksi käsittelemme suoritettujen tutkintojen yhteyttä maksuhäiriömerkintöihin vuonna 1987 syntyneillä henkilöillä. Vuonna 1997 syntyneistä käytössä ei ole tutkintotietoja. Vuonna 1987 syntyneistä tutkintotiedot ovat Tilastokeskuksen tutkintorekisteristä vuodelta 2015, jolloin ikäkohortti täytti 28 vuotta. Tulosten tulkinnassa tulee siis huomioida, että tutkintotieto ei välttämättä vastaa korkeinta suoritettua tutkintoa maksuhäiriömerkintöjen mittausaikana eli 1.12.2020⁷. Tutkinnot on jaettu neljään luokkaan:

- I. Ei tutkintoa (10 prosenttia kohortista)
- II. Ammattikoulu (35 prosenttia)
- III. Lukio (17 prosenttia)
- IV. Alempi korkea-aste (25 prosenttia)
- V. Vähintään ylempi korkea-aste (13 prosenttia)

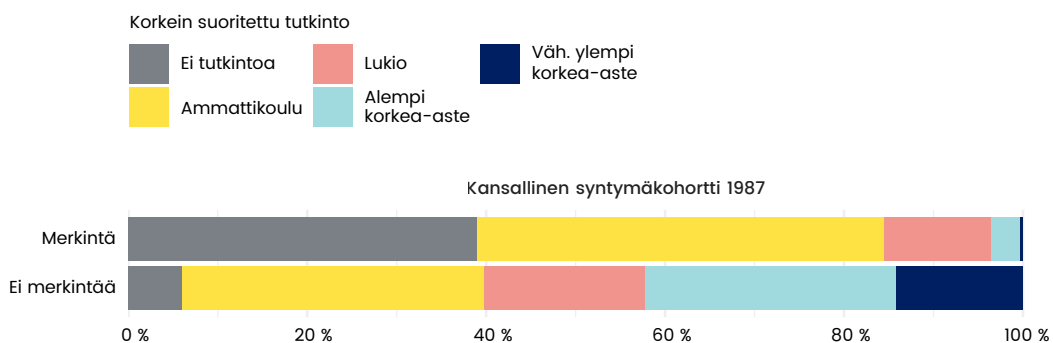
Kuviossa 20 esitetään korkeimman suoritettujen tutkintojen ja maksuhäiriömerkintöjen yhteys. Vuonna 1987 syntyneistä ja ylempään korkea-asteen tutkinnon suorittaneista vain 0,3 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Alemman korkea-asteen tutkinnon suorittaneilla osuus oli 1,4 prosenttia, ammattikoulututkinnon suorittaneilla 14,9 prosenttia ja vain lukion suorittaneilla 7,9 prosenttia. Ilman tutkintoa olevista peräti 45,7 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä, mikä vastaa yli satakertaista osuutta verrattuna ylempään korkea-asteen suorittaneisiin ikätovereihin.

⁷ Opetushallituksen Vipunen-tietokannan mukaan vuonna 2018 alemman korkeakoulututkinnon suoritusiän keskiarvo oli hieman alle 30 vuotta ja ylempään korkeakoulututkinnon noin 30 vuotta. Mediaanit olivat noin 25 ja 28 vuotta. (Vipunen -opetushallinnon tilastopalvelu 2021.)

Kuvio 20. Korkein suoritettu tutkinto (2015) ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansallinen syntymäkohortti 1987.

Kuviossa 21 esitämme korkeimman suoritettun tutkinnon jakauman niillä, joilla oli maksuhäiriömerkintöjä vuoden 2020 lopussa, ja niillä, joilla ei ollut. Tästä prosenttipylväskuvioista ilmenee, että henkilöistä, joilla on maksuhäiriömerkintä, noin 40 prosentilla ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa ja 45 prosentilla oli ammattikoulututkinto. Tämä vahvistaa johtopäätöstä siitä, että maksuhäiriömerkintöjen ehkäisyyn tähtäävät interventiot ovat tärkeitä ammattikouluopiskelijoille ja palveluissa, joissa kohdataan koulupudokkaita.

Kuvio 21. Korkeimman suoritettun tutkinnon jakauma maksuhäiriömerkintästatuksen 1.12.2020 mukaan. Kansallinen syntymäkohortti 1987.

4.7 TOIMEENTULOTUKI

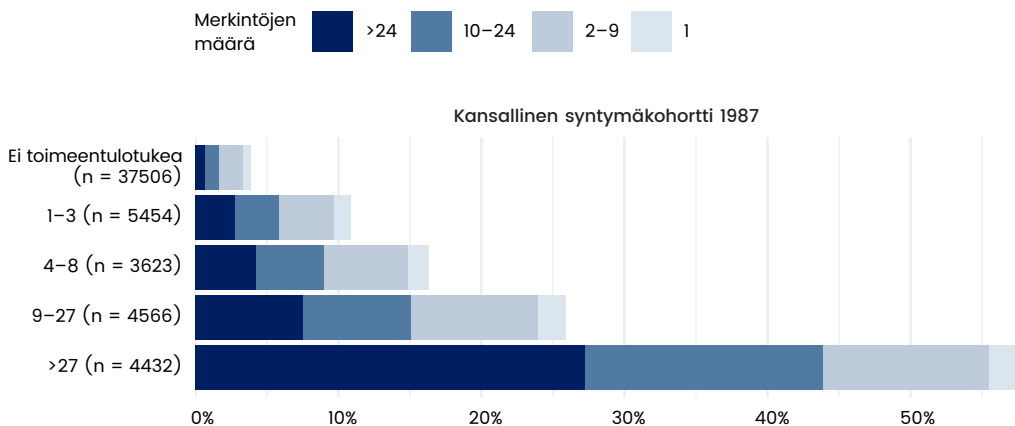
Seuraavaksi kuvaamme, miten maksuhäiriömerkinnät yhdistyvät toimeentulotuen saantiin.

Toimeentulotuki on viimesijainen tuen muoto ja alkuperäiseltä tarkoitukseltaan lyhytkestoinen kriisiapu. Sen tehtävä on turvata ihmisarvoiseen elämään vaadittava välttämätön toimeentulo. Toimeentulotuen saanti edellyttää, että asuntokunta on hakenut ensin muita sosiaalietuuksia.

Toimeentulotuen saanti kuvaa siis tilanteita, joissa asuntokunnan tulot ja varat ovat liian pienet välttämättömien menojen kattamiseen. Lyhytaikainen toimeentulotuen saanti voi kertoa tilapäisistä toimeentulo-ongelmista aikuisuuden kynnyksellä. Pitkäaikainen toimeentulotuen saanti liittyy kroonisten toimeentulo-ongelmien ohella usein vaikeutuneisiin sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin. Velkoja ja niiden korkoja ei oteta huomioon hyväksyttävänä menoina toimeentulotuen normilaskelmissa.

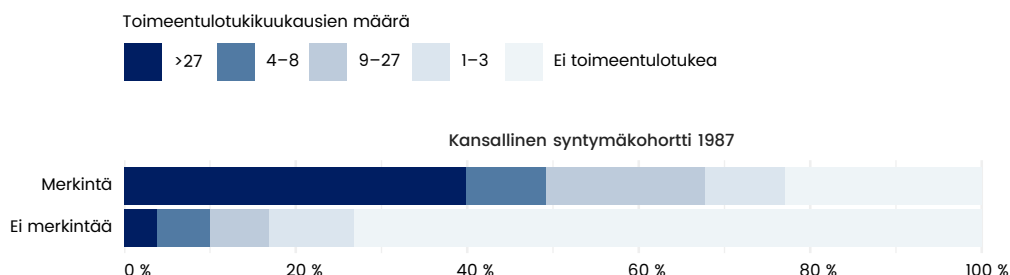
Tiedot toimeentulotuesta ja sen kestosta ovat saatavilla vuonna 1987 syntyneistä. Vuonna 1997 syntyneistä emme esitä tietoja toimeentulotuesta, koska toimeentulotuen seurantajakso oli liian lyhyt. Toimeentulotuen saannin kesto on peräisin THL:n toimeentulotuen rekisteristä. Toimeentulotuki on mitattu aikavälillä 2006–2016 eli neljä vuotta ennen maksuhäiriömerkintöjen mittauspistettä. Toimeentulotuen seurantajaksolla kohortin jäsenet olivat 19–29-vuotiaita. Kohortin jäsenistä 37 506 henkilöä (67 prosenttia) ei ollut saanut toimeentulotukea lainkaan kyseisellä ajalla. Loput kohortin jäsenistä jaettiin neljään lähes yhtä suureen ryhmään toimeentulotuen keston perusteella.

Toimeentulotukikuukaudet ja maksuhäiriöt esitetään kuviossa 22. Toimeentulotuen kestolla ja maksuhäiriömerkinnöillä on selvä yhteys. Henkilöistä, jotka eivät saaneet toimeentulotukea seuranta-aikana, vain 3,9 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Maksuhäiriöiden yleisyys kasvoi suoraviivaisesti toimeentulotukikuukausien mukaan. Henkilöistä, jotka olivat saaneet toimeentulotukea enemmän kuin 27 kuukautta, 57,4 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Tämä vastaa yli 15-kertaista osuutta verrattuna niihin, jotka eivät olleet saaneet toimeentulotukea.

Kuvio 22. Toimeentulotukikuukausien määrä vuosina 2006–2016 ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansallinen syntymäkohortti 1987.

Toimeentulotukikuukausien ehdollinen jakauma maksuhäiriöstatuksen mukaan esitetään kuviossa 23. Kolme neljästä henkilöstä, joilla oli maksuhäiriömerkintä, oli saanut toimeentulotukea. Henkilöillä, joilla ei ollut maksuhäiriömerkintää, osuus oli vain noin yksi neljästä. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden parissa olisi hyvä selvittää maksuvaikeudet ja kohdistaa heille maksuhäiriömerkintöjen vähentämiseen tärkeitä ohjelmia.

Kuvio 23. Toimeentulotukikuukaudet maksuhäiriömerkintästatuksen 1.12.2020 mukaan. Kansallinen syntymäkohortti 1987.

4.8 KOULUTUKSEN JA TYÖMARKKINOIDEN ULKOPUOLELLE JÄÄMINEN JA MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄN RISKI

Julkisessa keskustelussa nousee ajoittain huoli nuorten kiinnittymisestä koulutukseen ja työelämään. Onnistunut koulutukseen tai työelämään siirtyminen nuoruudessa on kriittistä muille elämän vaiheille. Koulutukseen ja työelämään ulkopuolelle jäämistä kutsutaan ”ulkopuolisuudeksi” (Myrskylä 2011), ”syrjäytymiseksi” tai englanninkielisellä termillä NEET (sanoista not in employment, education or training), jota käytämme tässä raportissa.

Nuoret voivat olla erilaisista syistä työelämän ja koulutuksen ulkopuolella. NEET-jaksot ovat yleisiä esimerkiksi pitkäaikaisen sairauden aikana, väli vuosina, pääsykokeisiin valmistautuessa, varusmiespalveluksen alkua odottaessa tai matkustellessa. Pidempiaikainen työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen yhdistyy kuitenkin heikompaan jatkokoulutukseen osallistumiseen sekä sosiaalisiin ja psyykkisiin ongelmiin. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että yhtä useammat NEET-vuodet ovat yhteydessä suurempaan palveluiden tarpeeseen ja siten lisääntyneisiin hyvinvointipalveluiden kustannuksiin (Hilli et al. 2020). Tutkimusta ei kuitenkaan ole siitä, miten NEET-vuodet yhdistyvät maksuhäiriömerkintöihin.

Suomessa ei ole käytössä yhtä virallista määritelmää NEET-ajasta. Aikaisemmat tutkimukset ovat käyttäneet rekisteri- ja kyselypohjaisia mittareita, jotka kuvaavat työelämän, koulutuksen, asepalveluksen ja työelämäpalveluiden ulkopuolella olevien määrää valittuna ajankohtana (Larja 2013, Larja et al. 2016). Aineistojen rajoitukset ovat vaikuttaneet käytettäviin muuttujiin, niin myös tässä raportissa.

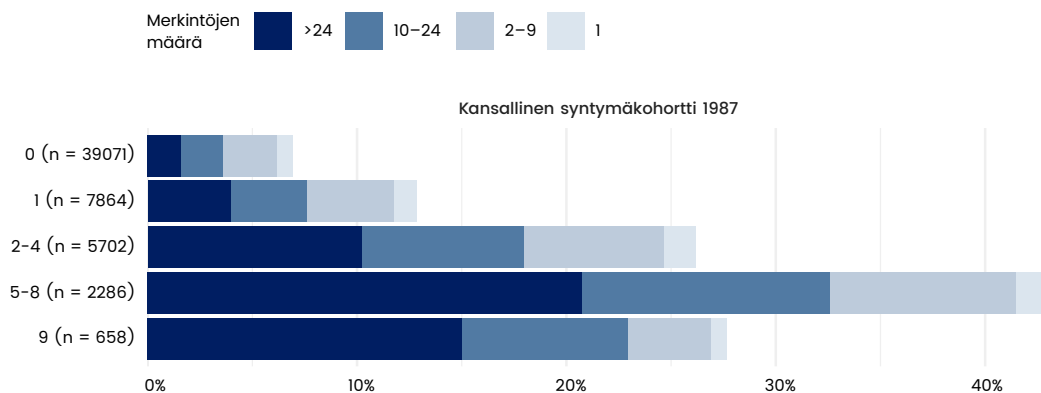
Määritämme NEET-vuodet vain syntymäkohortille 1987. NEET-vuodet on mitattu kalenterivuosina 2007–2015, kun kohortin jäsenet olivat noin 20–28-vuotiaita eli noin 5 vuotta ennen maksuhäiriömerkintöjen mittaamista. NEET-vuodeksi on määritelty kalenterivuosi, jonka aikana henkilöstä ei ollut

lainkaan rekisteritietoja vanhempainpäivärahasta, ansaintajaksoista, opintorahasta tai ansiotuloista. Nämä tiedot poimittiin Eläketurvakeskuksen palkattomien aikojen rekisteristä ja ansaintarekisteristä sekä Kelan etuusrekisteristä.

Käyttämämme muuttuja ei ole vertailukelpoinen aikaisempien Suomessa käytettyjen NEET-muuttujien kanssa (Larja et al. 2016). Aikaisemmat NEET-indikaattorit ovat keskittyneet esimerkiksi 20–24-vuotiaisiin (Haltia et al. 2019). Lisäksi toisin kuin aikaisemmissa rekisteripohjaisissa mittareissa (Larja et al. 2016), käytössämme ei ole tietoja ase- tai siviilipalveluksesta. Käytössämme ei ole myöskään tietoa palkattomista opintotuen ulkopuolella tapahtuvista harjoitteluista.

Kohortin jäsenistä 70 prosentilla (39 071 henkilöllä) ei ollut lainkaan NEET-vuosia. Noin 14 prosentilla (7 864) oli vain yksi NEET-vuosi, 10 prosentilla (5 702) 2–4 NEET-vuotta, 4 prosentilla (2 286) 5–8 NEET-vuotta. Noin prosentilla (658) NEET-vuosia oli 9 eli koko seurantajakso.

Kuviossa 24 esitetään NEET-vuosien ja maksuhäiriömerkintöjen yhteys. Mitä enemmän henkilöä oli NEET-vuosia takanaan, sitä todennäköisemmin hänellä oli maksuhäiriömerkintä joulukuussa 2020. Henkilöistä, joilla ei ollut lainkaan NEET-vuosia, 6,9 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Henkilöistä, joilla oli yli 5–8 NEET-vuotta, yli 40 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä (noin kuusinkertainen osuus verrattuna henkilöihin, joilla ei ole lainkaan NEET-vuosia). Mielenkiintoista on, että 9 NEET-vuotta yhdistyy pienempään maksuhäiriöriskiin (28 prosentilla maksuhäiriömerkintä) 5–8 NEET-vuoden ryhmään verrattuna. Tämä saattaa selittyä sillä, että 9 NEET-vuotta ryhmään kuuluu tekemämme lisäanalyysin mukaan suhteellisesti enemmän henkilöitä, joilla oli diagnosoitu elimellinen aivo-oireyhtymä tai älyllinen kehitysvammaisuus ja jotka eivät osin vammaisuutensa vuoksi välttämättä osallistu luottomarkkinoille.

Kuvio 24. NEET-vuodet (koulutuksen ja työelämän ulkopuolella) ja osuus, joilla on voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä 1.12.2020. Kansallinen syntymäkohortti 1987.

5 Yhteenveto ja pohdinta

Tämä tutkimus selvitti, miten koulutus- ja perhetausta, lapsuuden elinolot ja mielenterveysongelmat yhdistyvät nuorten aikuisten maksuhäiriömerkintöihin. Seuraavassa tiivistämme päätulokset:

- Miehillä on naisia useammin maksuhäiriömerkintöjä.
- Nuorilla maksuhäiriömerkinnät yleistyvät nopeasti täysi-ikäistymisen jälkeen.
- Nuorten ensimmäiset maksuhäiriömerkinnät ovat tyypillisesti velkomustuomioista mutta suhteellisen pienistä summista.
- Uusissa maksuhäiriömerkinnöissä on suurta kausivaihtelua seurantajaksolla, mutta COVID-19-pandemian tuomat muutokset ovat vielä epäselviä.
- Vanhempien pienituloisuus, toimeentulotuen saanti ja matala koulutustaso yhdistyvät nuorten suurempaan maksuhäiriömerkinnän riskiin aikuisuudessa.
- Maksuhäiriömerkinnät ovat yleisiä etenkin niillä, joiden lapsuudessa oli useita perhettä kuormittavia tekijöitä, kuten vanhempien kuolema, ero tai mielenterveysongelmia.
- Lapsuuden koulumenestys, koulutusvalinnat ja koulutustaso ovat vahvassa yhteydessä aikuisuuden maksuhäiriömerkintöihin.
- Maksuhäiriömerkintöjä on erityisesti henkilöillä, jotka olivat saaneet nuoruudessa itse toimeentulotukea pitkäkestoisesti, mikä indikoi pitkäaikaisia toimeentulovaikeuksia.
- Vuodet koulutuksen ja työelämän ulkopuolella ennustavat suurempaa maksuhäiriömerkinnän riskiä.
- Henkilöillä, joilla on maksuhäiriömerkintä, on muita todennäköisemmin taustalla lapsuuden aikana todettu mielenterveysdiagnoosi ja lastensuojelun sijoitus kodin ulkopuolelle.

Erityisen kriittinen havainto on, että nuorten maksuhäiriömerkintöjen taustalla on usein heikko koulutustausta. Maksuhäiriömerkinnät liittyvät aikaisempiin toimeentulovaikeuksiin, mielenterveysongelmiin ja työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämiseen.

Vanhempien taustalla on myös huolestuttavan suuri merkitys. Suomalainen hyvinvointivaltio ei kykene takaamaan tasa-arvoisia valmiuksia toimia helpon luoton maailmassa ja turvaamaan nuoria toimeentulovaikeuksilta. Maksuhäiriömerkinnät vahvistavat entisestään perhetaustaan perustuvaa eriarvoisuutta ja heikentävät haastavista lähtökohdista tulevien henkilöiden mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa.

Tämä tutkimus osoitti, että henkilöt, joilla on maksuhäiriömerkintöjä, ovat kohdanneet aikaisemmissa elämänvaiheissa monia haasteita. Missä määrin on tarkoituksenmukaista, että maksuhäiriömerkinnät rajoittavat nuorten mahdollisuuksia asuntoon, vakuutukseen ja jopa työpaikan saamiseen ja näin vaikeuttavat itsenäisen elämän rakentamista? Tulostemme mukaan maksuhäiriömerkinnät ovat tyypillisesti tulosta pitkään jatkuneista ei-toivotuista kehityskuluista. Vaikka maksuhäiriömerkinnät ovat tärkeää tietoa muun muassa toimivien luottomarkkinoiden kannalta, ne pahimmillaan entisestään vaikeuttavat niitä saavien nuorten mahdollisuuksia kiinnittyä yhteiskuntaan.

Tiedot ensimmäisistä maksuhäiriömerkinnöistä ovat tärkeitä velkaongelmien ehkäisyn kannalta. Tämän tutkimuksen perusteella maksuhäiriömerkintöjen kasaantuminen alkaa usein velkomustuomiolla ja suhteellisen pienillä maksuhäiriömerkintöjen euromäärillä. Nuorten ensimmäisten maksuhäiriömerkintöjen ehkäisy on ratkaisevaa, koska yhdenkin maksuhäiriömerkinnän seuraukset ovat vakavia, mikäli se johtaa esimerkiksi asunnonsaannin tai nuoren taloudellisen tilanteen vaikeutumiseen.

Tässä raportissa emme ole osoittaneet tekijöitä, jotka aiheuttavat maksuhäiriömerkintöjä. Näkemyksemme on kuitenkin, että esimerkiksi koulutuksen yhteys maksuhäiriömerkintöihin on niin vahva, että osa tästä yhteydestä voi hyvin johtua kausaalisesta prosessista. Arvioimme, että koulutuksen parantaminen voi siis ehkäistä maksuhäiriömerkintöjä, vaikka jatkotutkimusta aiheesta tarvitaan.

Emme ole arvioineet tässä raportissa interventioita, joiden avulla voidaan vähentää maksuhäiriömerkintöjä. Jatkotutkimuksen on tärkeä selvittää mahdollisia politiikkatoimia, jotka ehkäisevät maksuhäiriömerkintöjä. Tulevaa tutkimusta tarvitaan vastaamaan esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin: Ehkäiseekö oppivelvollisuuden pidennys tai korkeakoulupaikkojen lisääminen maksuhäiriömerkintöjä? Vähentääkö nuorten mielenterveysongelmien ehkäisy myös aikuisuuden maksuhäiriömerkintöjä? Voisiko nuorille annettava ”starttiraha” ehkäistä toimeentulovaikeuksia ja siten myös maksuhäiriömerkintöjä?

Tämän tutkimuksen perusteella on vaikea spekuloida mahdollisia koronapandemian vaikutuksia maksuhäiriömerkintöihin. Aineistomme rajoite on, että emme voi erottaa kohorttien ikääntymiseen liittyviä vaikutuksia ja mahdollisia ajankohtaan liittyviä vaikutuksia. Lisäksi aineistomme päättyi 25.1.2021 ja on mahdollista, että koronapandemian tuomien taloudellisten muutosten vaikutus näkyy vasta pidemmällä viiveellä. Tulevaa tutkimusta tarvitaan pidemmältä aikasarjalta.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan esittää useita suosituksia. Osoitimme tutkimuksessa useita väestöryhmiä, joille mahdollisia interventioita, kuten koulutuksen ja toimeentulon tukemista, tulisi kohdistaa. Erityisesti ammattikouluilla on tärkeä rooli. Interventiot, joilla ehkäistään maksuhäiriömerkintöjä, ovat tärkeitä myös koulupudokkaille ja pitkäkestoisesti toimeentulotukea saaville nuorille aikuisille. Velkaneuvonnan tulisi tavoittaa paremmin erityisesti nämä väestöryhmät. Lisäksi velkaneuvonnan ja velkahelpotusten tulisi olla helpommin saatavilla henkilöille, joilla on mielenterveysvaikauksia.

Lähteet

- Aaltonen, M., Oksanen, A. & Kivivuori, J. (2016). Debt problems and crime. *Criminology* 54(2), 307–331.
- Asiakastieto oy. (2021). Maksuhäiriötilastot. <https://www.epressi.com/media/userfiles/123829/1610012538/asiakastieto-maksuhairiotilasto-payment-default-statistics-2020.pdf>.
- Beauchaine, T. P., Ben-David, I. & Bos, M. (2020). ADHD, financial distress, and suicide in adulthood: A population study. *Science advances* 6(40), eaba1551. <https://doi.org/10.1126/sciadv.aba1551>.
- Betti, G., Dourmashkin, D., Rossi, M. & Ping Yin, Y. (2007). Consumer over-indebtedness in the EU: measurement and characteristics. *Journal of Economic Studies* 34(2), 136–156. <https://doi.org/10.1108/01443580710745371>.
- Blomgren, J., Maunula, N. & Hiilamo, H. (2014). Sairastuttaako velka?: 15 vuoden seurantalukitus pitkäaikaisesti ylivelkaantuneista. *Yhteiskuntapolitiikka* 79(3), 245–263.
- Blomgren, J., Maunula, N. & Hiilamo, H. (2016). Over-indebtedness and chronic disease: a linked register-based study of Finnish men and women during 1995–2010. *International journal of public health* 61(5), 535–544. <https://doi.org/10.1007/s00038-015-0778-4>.
- Blomgren, J., Maunula, N. & Hiilamo, H. (2017). Do debts lead to disability pension? Evidence from a 15-year follow-up of 54,000 Finnish men and women. *Journal of European Social Policy* 27(2), 109–122. <https://doi.org/10.1177/0958928716676548>.
- Gathergood, J. (2012). Debt and depression: causal links and social norm effects. *The Economic Journal* 122(563), 1094–1114. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2012.02519.x>.
- Goodman, A., Joyce, R. & Smith, J. P. (2011). The long shadow cast by childhood physical and mental problems on adult life. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 108(15), 6032–6037. <https://doi.org/10.1073/pnas.1016970108>.
- Hakulinen, C., Elovainio, M., Arffman, M., Lumme, S., Pirkola, S., Keskimäki, I., Manderbacka, K & Böckerman, P. (2019). Mental disorders and long-term labour market outcomes: nationwide cohort study of 2 055 720 individuals. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 140(4), 371–381. <https://doi.org/10.1111/acps.13067>.
- Haltia, P., Savolainen, J. & Palola, E. (19.2.2019). Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret, katsaus tilanteeseen ja toimenpiteisiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö. <https://minedu.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin/51231944-1fc0-ef0b-fc7a-afc6c975b010/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin.pdf>.

- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. (2016). Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. (Raportti 3/2016). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/130536>.
- Hiipakka, E. (2016). Suomalaisten ylivelkaantuminen: sosiodemografisten taustatekijöiden ja kulutuksen vaikutuksen tarkastelua [pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. JYX-julkaisuarkisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/50436>.
- Hilli, P., Juutinen, A., Keski-Säntti, M. & Ristikari, T. (2020). Koulusta työelämään siirtymisen polut ja yhteiskunnalliset kustannukset. (Horisontti – Itlan tutkimuksia 2020:2). Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö sr. <https://itla.fi/download/tutkimus-koulusta-tyoelamaan-siirtymisen-polut-ja-yhteiskunnalliset-kustannukset/>.
- Kääriälä, A. (2020). Always a step behind?: Educational and employment transitions among children in out-of-home care [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. HELDA – Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto. (Itla Research 2020:1). University of Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6396-7>.
- Kääriälä, A., Berlin, M., Lausten, M., Hiilamo, H. & Ristikari, T. (2018). Early school leaving by children in out-of-home care: A comparative study of three Nordic countries. Children and Youth Services Review 93, 186–195. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.06.007>.
- Kääriälä, A., Haapakorva, P., Pekkarinen, E. & Sund, R. (2019). From care to education and work? Education and employment trajectories in early adulthood by children in out-of-home care. Child abuse & neglect 98: 104144. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104144>.
- Kääriälä, A., Keski-Säntti, M., Aaltonen, M., Haikkola, L., Huotari, T., Ilmakunnas, I., Juutinen, A., Kiilakoski, T., Merikukka, M. & Pekkarinen, E. (2020). Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä: Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailta syntynyt vanhempi. (Raportti 15/2020). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-582-7>.
- Kärkkäinen, O. (2018). Suomalaisten ylivelkaantuminen 1990-luvun lamavuosista näihin päiviin [pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto]. UTUPub – Turun yliopiston avoin julkaisuarkisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018110647368>.
- Keese, Matthias (2012). Who feels constrained by high debt burdens? Subjective vs. objective measures of household debt. Journal of Economic Psychology 33(1): 125–141. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2011.08.002>.
- Kilpailu- ja kuluttajavirasto (2021). Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa elämää. <https://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Maksut-laskut-perinta/perinta/maksuhairiomerkinta/>.
- Larja, L. (2013). Nuorten elinoloja ei voi kuvata pelkän työttömyysasteen avulla. Hyvinvointikatsaus 1, 9–17.
- Larja, L., Törmäkangas, L., Merikukka, M., Ristikari, T., Gissler, M. & Paananen, R. (2016). NEET-indikaattori kuvaa nuorten syrjäytymistä. Tieto & trendit 2, 20–27.

- Lehtonen, I. (2016). Periytyvätkö velan vaikutukset?: Vanhempien ylivelkaantumisen yhteys lasten toimeentulotuen saamiseen [pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto]. HELDA – Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201703273595>.
- Lönn, T., Sallinen, J. & Virtanen, N. (2020). "Ei enää mörkö": Toiveita ja tarpeita taloussosiaalityön työvälineille [opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu]. Theseus – ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ja julkaisut. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020100420945>.
- Majamaa, K., Lehtinen, A. R. & Rantala, K. (2019). Debt Judgments as a Reflection of Consumption-Related Debt Problems. *Journal of Consumer Policy* 42(2), 223–244. <https://doi.org/10.1007/s10603-018-9402-3>.
- Majamaa, K. & Rantala, K. (2016). Nuorten aikuisten velat, velkaongelmat ja keinot talouden tasapainottamiseksi. (Katsauksia 16/2016). Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto.
- Majamaa, K. & Rantala, K. (2020). Katsaus viime vuosien ylivelkaantumiskehitykseen. (Valtioneuvoston selvityksiä 2020:5). <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi-fe20201221101608>.
- Majamaa, K., Rantala, K. & Sarasoja, L. (2016). Velkaongelmien luonne ja pikavippiuudistuksen vaikutukset velkomustuomioiden valossa. (Katsauksia 9). Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto.
- Majamaa, K., Sarasoja, L. M. & Rantala, K. E. (2017). Viime vuosien muutokset vakavissa velkaongelmissa: Analyysi velkomustuomioista. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(6), 676–686.
- Matikainen, T. & Ranni, M. (2007). Kulutusluotoilla velkakierteeseen: Jyväskylän seudun talous-javelkaneuvonnan asiakkaiden kokemuksia ylivelkaantumisesta [opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu]. Theseus – ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ja julkaisut. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jamk-414>.
- Mieli Ry (2019). Velat ja mielenterveys – mitä tiedämme, mitä pitäisi vielä tietää? Näyttöön perustuvat suositukset käytännön työhön. MIELI Suomen Mielenterveys ry. <https://mieli.fi/fi/raportit/raportti-velat-ja-mielenterveys-%E2%80%93-mit%C3%A4-tied%C3%A4mme-mit%C3%A4-pit%C3%A4isi-viel%C3%A4-tiet%C3%A4n%C3%A4ytt%C3%B6%C3%B6n>.
- Myrskylä, P. (2011). Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011). Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Oksanen, A., Aaltonen, M. & Kivivuori, J. (2015). Driving under the influence as a turning point? A register-based study on financial and social consequences among first-time male offenders. *Addiction* 110(3), 471–478. <https://doi.org/10.1111/add.12777>.
- Oksanen, A., Aaltonen, M., Majamaa, K. & Rantala, K. (2017). Debt problems, home-leaving, and boomeranging: A register-based perspective on economic consequences of moving away from parental home. *International Journal of Consumer Studies* 41(3), 340–352. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12348>.
- Oksanen, A., Aaltonen, M. & Rantala, K. (2015). Social determinants of debt problems in a Nordic welfare state: A Finnish register-based study. *Journal of Consumer Policy* 38(3), 229–246. <https://doi.org/10.1007/s10603-015-9294-4>.

- Oksanen, A., Aaltonen, M. & Rantala, K. (2016). Debt problems and life transitions: A register-based panel study of Finnish young people. *Journal of Youth Studies* 19(9), 1184–1203. <https://doi.org/10.1080/13676261.2016.1145638>.
- Oksanen, A., Aaltonen, M. & Rantala, K. (2017). Suomalaisten nuorten aikuisten vakavat taloudelliset ongelmat: rekisteritutkimus ulosotosta ja elämäntähtäyksistä vuosina 2005–2013. Nuoret ja velka -akatemiahankkeen tutkimuskoosteita: nuorten velkaongelmat-velkatyypit, selviytyminen ja vastuukysymykset. Lapin yliopisto. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201712191419>.
- Ouakrim-Soivio, N. (2013). Toimivatko päättöarvioinnin kriteerit?: Oppilaiden saamat arvosanat ja Opetushallituksen oppimistulosten seuranta-arviointi koulujen välisten osaamiserojen mittareina [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. HELDA – Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto (Raportit ja selvitykset 9/2013). Opetushallitus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-13-5579-0>.
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019 (2019). Osallistava ja osaava Suomi: sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. (Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31). Valtioneuvosto. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Paananen, R. & Gissler, M. (2012). Cohort profile: the 1987 Finnish birth cohort. *International journal of epidemiology* 41(4), 941–945. <https://doi.org/10.1093/ije/dyr035>.
- Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A. & Gissler, M. (2012). Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 tutkimusaineiston valossa. (Raportti 52/2012). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/102984>.
- Pärssinen, I. (2019). Determinants of over-indebtedness among Finnish households: Evidence from EU-SILC 2015 data. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/115623>.
- Peltonen, J. (2020). Nuorten ylivelkaantumisen tarkastelu: riskitekijät ja seuraukset [pro gradu tutkielma, LUT-yliopisto]. LUT-yliopiston avoin julkaisuarkisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020061744877>.
- Peura-Kapanen, L., Rajas, A. & Lehtinen, A.-R. (2010). Velkatunneli-Takuu-Säätiön asiakkaiden selviytymiskokemuksia. (Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 3/2010). Kuluttajatutkimuskeskus. <http://hdl.handle.net/10138/152357>.
- Richardson, T., Elliott, P. & Roberts, R. (2013). The relationship between personal unsecured debt and mental and physical health: a systematic review and meta-analysis. *Clinical psychology review* 33(8), 1148–1162. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2013.08.009>.
- Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., Kääriälä, A., Aaltonen M., Huotari, T. & Merikukka, M. (2018). Suomi lasten kasvuympäristönä – Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997. (Raportti 7/2018). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-152-2>.
- Saari, J., Eskelinen, N. & Björklund, L. (2020). Raskas perintö. Gaudeamus.

- Suomen Pankki (2020). Pandemia osoittaa riskipuskureiden välttämättömyyden. Euro & talous 28(2), 6–18. <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/17535/ET220.pdf?sequence=1>.
- Tanskanen, J. (2015). Parental over-indebtedness as a predictor for children's psychiatric morbidity: A 13 year follow-up of the 1987 birth cohort [pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto]. HELDA – Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/155266>.
- THL (8.1.2021). THL selvittää laajassa rekisteritutkimuksessa maksuhäiriöiden syitä ja koronan vaikutuksia niihin – tutkimuksessa hyödynnetään luottotietoja. THL. <https://thl.fi/fi/-/thl-selvitaa-laajassa-rekisteritutkimuksessa-maksuhairioiden-syita-ja-koronan-vaikutuksia-niihin-tutkimuksessa-hyodynnetaan-luottotietoja>.
- Valkama, E. (2011). Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010: velkajärjestely tuomioistuinmessä vai muu apu? (Verkkokatsauksia 18/2011). Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Vipunen – opetushallinnon tilastopalvelu: Tutkinnon suoritusajan mediaani ja keskiarvo. Tietolähde. Saantitapa: <https://vipunen.fi/fi-fi/yhteiset/Sivut/Indikaattorit.aspx> [3.5.2021.]
- Vitikka, I.-K. (2013). Nuorena hukkuneet: ylivelkaantuminen nuorten kertomuksissa [pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto]. Lauda – Lapin yliopiston sähköinen julkaisuarkisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201309231274>.
- Zinman, J. (2009). Where is the missing credit card debt? Clues and implications. Review of Income and Wealth 55(2), 249–265. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.2009.00321.x>.

Liitetaulukko 1. Aikaisemmat suomalaiset tutkimukset ylivelkaantuneisuudesta.

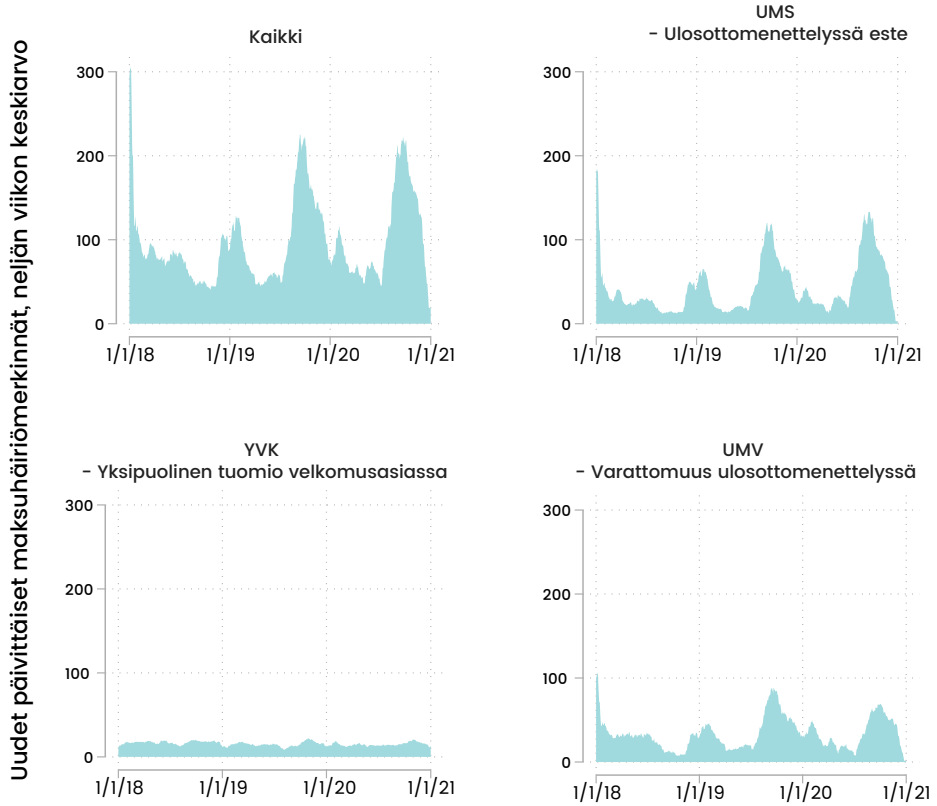
Ensimmäinen kirjoittaja	Aihe	Aineisto	Ylivelkaantuneisuus / velkaongelma muuttuja	Päätulokset
Aaltonen et al. 2016	Velkaongelmat ja rikokset.	Rekisteriaineisto, Rekisteriaineisto ulosottolaitokselta ajalta 2005–2012.	Ulosotto.	• Rikollisuus on yhteydessä ulosottoon. • Matalampi koulutus, vanhempien ulosotto, pienemmät tulot ja työttömyys ovat yleisempää niillä, joilla ulosottoa. • Miehillä on naisia useammin ulosotto.
Blomgren et al. 2014	Ylivelkaantuminen ja krooniset sairaudet.	Rekisteriaineisto, Asiakastieto Oy:n aineisto pitkäaikaisesti ylivelkaantuneilta.	Pitkäkestoinen maksuhäiriömerkintä, joka poistui 4/2010.	• Ylivelkaantuneisuus on yhteydessä useaan erityiskorvattavaan sairauteen. • Ylivelkaantuneisuuden yhteys on erityisen vahva diabetekseen ja psykoosiin. • Yhteydet voimakkaamat naisilla verrattuna miehiin.
Blomgren et al. 2017	Ylivelkaantuminen ja työkyvyttömyyseläke.	Rekisteriaineisto, Asiakastieto Oy:n aineisto pitkäaikaisesti ylivelkaantuneilta.	Pitkäkestoinen maksuhäiriömerkintä, joka poistui 4/2010.	• Ylivelkaantuneisuus on yhteydessä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen. • Yhteys on vahvempi naisilla kuin miehillä.
Hiipakka 2016	Sosiodemograafiset ja -ekonomiset tekijät ja ylivelkaantuminen.	Suomi 2014 kysely.	Tulojen ja velkojen suhde sekä subjektiivinen määritelmä.	• Useat sosiodemograafiset tekijät selittävät ylivelkaantumista.

Ensimmäinen kirjoittaja	Aihe	Aineisto	Ylivelkaantuneisuus / velkaongelma muuttuja	Päätulokset
Kärkkäinen 2018	Ylivelkaantuminen 1995–2015, ja riskiryhmät.	Kuka on köyhä aineisto 1995–2015.	Itse raportoitu velkaantumismuuttuja: "Tulot ja lainanhoitokulut huomioon ottaen, koen olevani ylivelkaantunut".	• Ylivelkaantuneisuus noudattaa yleistä talouskehitystä. • Eronneet, yksihuoltajat, työttömät, matalasti koulutetut sekä työntekijät suuremmassa riskissä. • Ylivelkaantuneiden hyvinvointi on matalampi kuin muulla väestöllä.
Lehtonen 2016	Vanhempien toimeentulotuen käyttö ja toimeentulotuen saanti.	Rekisteriaineisto, mk Asiakastieto Oy:n aineisto pitkäaikaisesti ylivelkaantuneilta.	Vanhempien pitkäkestoinen maksuhäiriömerkintä, joka poistui 4/2020.	• Vanhempien ylivelkaantuminen ennusti lasten toimeentulotuen saantia, myös sen jälkeen kun toimeentulotuen muut vanhempien taustaan liittyvät tekijät vakioitiin. • Äidin ylivelkaantumisella oli suurempi merkitys kuin isän ylivelkaantumiselle.
Majamaa et al. 2017	Velkomustuomioiden kehitys ja syyt ajalla 2012–2016.	Velkomustuomioaineisto (satunnaisotos).	Velkomustuomio.	• Velkomustuomion saanut on tyypillisesti 25–34 vuotias mies. • Velkomustuomiot ovat kasvaneet etenkin vanhemmissa ikäryhmissä. • Velkomustuomioiden takana olevien velkojen määrä oli pienempi nuorilla kuin ikääntyneillä ikäryhmillä. • Vuoden 2013 korkokattouudistus vähensi kulusluottoihin perustuvaa velkomustuomioita mutta kasvatti keskimääräisiä velkomustuomioiden velkamääriä.
Majamaa et al. 2019	Miten velkomustuomion saaneet eroavat muusta väestöstä suhteessa ikään, sukupuoleen, siviilisäättyyn ja koulutustasoon.	Velkomustuomioaineisto (satunnaisotos).	Velkomustuomio.	• Miehet, alle 30 vuotiaat, eronneet ja matalan koulutuksen omaavat olivat ylliedustettuina velkomustuomioiden saaneissa. • Nuorilla ja yksiasuvilla oli erityisesti pieniä velkamääriä pikavipeistä ja operaattorilaskuista. • Ikääntyneillä oli erityisesti kalliimpia velkoja kulusluotoista ja luottokorteista velkomustuomioiden takana.

Ensimmäinen kirjoittaja	Aihe	Aineisto	Ylivelkaantuneisuus / velkaongelma muuttuja	Päätulokset
Majamaa ja Rantala 2016	18–35-vuotiaiden velkaongelmat ja keinot talouden tasapainottamiseksi.	Nettikysely vuodelta 2015 (ei-edustava otos).	Objektiivinen (itse raportoitu maksuhäiriö/perintä/ulosotto) ja subjektiivinen (koetut maksuvaikeudet) velkaongelmamuuttuja.	• Subjektiivinen ja objektiivinen velkaongelma oli yleensä päällekkäin mutta subjektiivinen velkaongelma oli yleisempi. • Pelkästään peruskouluun suorittaneilla oli yleisemmin objektiivisia ja subjektiivisia velkaongelmia. • Yksin asuvilla ja lasten kanssa asuvilla oli velkaongelmia muita useammin. • Velkaongelmilla oli merkittäviä hyvinvointivaikutuksia. • Esimerkiksi noin puolet raportoi, että maksuvaikeudet ovat näkyneet arkielämässä mielialaan liittyvinä oireina ja häpeänä. Naiset raportoivat näitä vaikutuksia miehiä useammin. • Noin puolet raportoi, että maksuhäiriömerkintä on estänyt saamasta matkapuhelinliittymää. Noin kolmannes vuokra-asuntoa.
Oksanen et al. 2017	Kotoa pois muutto ja ulosotto.	Rekisteritutkimus kansallisesti edustavasta otoksesta 15–25 vuotiaita, jotka muuttivat pois vanhempien luota 2006–2009.	Ulosotto.	• Ulosoton riski kasvoi kotoa muuttamisen jälkeen. • Aikaisemmin kotoa muuttaneilla oli suurempi riski ulosottoon kuin myöhemmin kotoa muuttaneilla. • Ulosotto oli yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen muuttaa takaisin vanhempien luokse. • Oma koulutus, rikosrekisteri ja vanhempien velkaongelmat ennustivat ulosttoa.
Oksanen, Aaltonen & Rantala 2015	Ulosoton sosiaaliset ennustekijät.	Rekisteriaineisto, satunnaisotos aikuisväestöstä vuonna 2005–2013.	Ulosotto.	• Matala koulutus ja tulot, nuorempi ikä, lasten määrä, siviilisääty ja rikosrekisteri olivat yhteydessä ulosttoon. • Ulosotto oli yleisempää miehillä kuin naisilla.

Ensimmäinen kirjoittaja	Aihe	Aineisto	Ylivelkaantuneisuus / velkaongelma muuttuja	Päätulokset
Oksanen et al. 2016	Ulosotto ja suuret elämänmuutokset.	Rekisteriaineisto, joita seurattiin 2005–2013.	Ulosotto.	• Ulostion riski kasvoi pois kotaa muuttaessa, ja vanhemmaksi tulon yhteydessä.
Oksanen, Aaltonen & Kivivuori 2015	Rattijuopumuksen vaikutukset avioeroon, ulosottoon ja tuloihin.	Rekisteriaineisto, satunnaisotos aikuisväestöstä vuonna 2003.	Ulosotto.	• Ulostion riski kasvoi rattijuopumuksen yhteydessä.
Pärssinen 2019	Ylivelkaantumisen ennustekijät.	EU-SILC Suomen aineisto.	Itseraportoidut maksamattomat laskut ja moniulotteinen itseraportoitu riski ylivelkaantua	• Matala tulotaso ja koulutus, työttömyys ja vuokralla asuminen ennustivat suurempaa riskiä ylivelkaantuneisuuteen.
Peltonen 2020	Nuorten ylivelkaantumisen riskitekijät ja seuraukset.	Suomi 2009 ja 2014 kulutus ja elämäntapa-kyselyt.	Itseraportoitu subjektiivinen mittari ("Tulot ja lainanhoidot tulot huomioon ottaen, koetko olevasi ylivelkaantunut?") ja objektiivinen mittari.	• Ylivelkaantuneisuuden syinä hallitsematon rahankäyttö, muutoksesta taloudessa ja elämänvaiheen muutokset. • Ylivelkaantuneisuuden raportoitiin aiheuttavan huolta ja stressiä.
Tanskanen 2015	Vanhempien toimeentulotuen käyttö ja toimeentulotuen saanti	Useiden rekisteriaineistojen yhdistäminen, mk Asiakastieto Oy:n aineisto.	Vanhempien pitkäkestoinen maksuhäiriömerkintä, joka poistui 4/2020.	• Vanhempien ylivelkaantuminen on yhteydessä suurempaan riskiin ostaa masennuslääkkeitä, myös sen jälkeen kun vanhempien koulutus, sivilisaatio ja masennus vakioitiin.
Valkama 2011	Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010.	Valtakunnallinen talous- ja velkaneuvonnan asiakasraanta.	Talous- ja velkaneuvonta.	• Velkaneuvonnan käyttö on nuorten keskuudessa harvinaista. • Suurin osa velkaneuvonnan asiakkaista asuu vuokra-asunnossa.

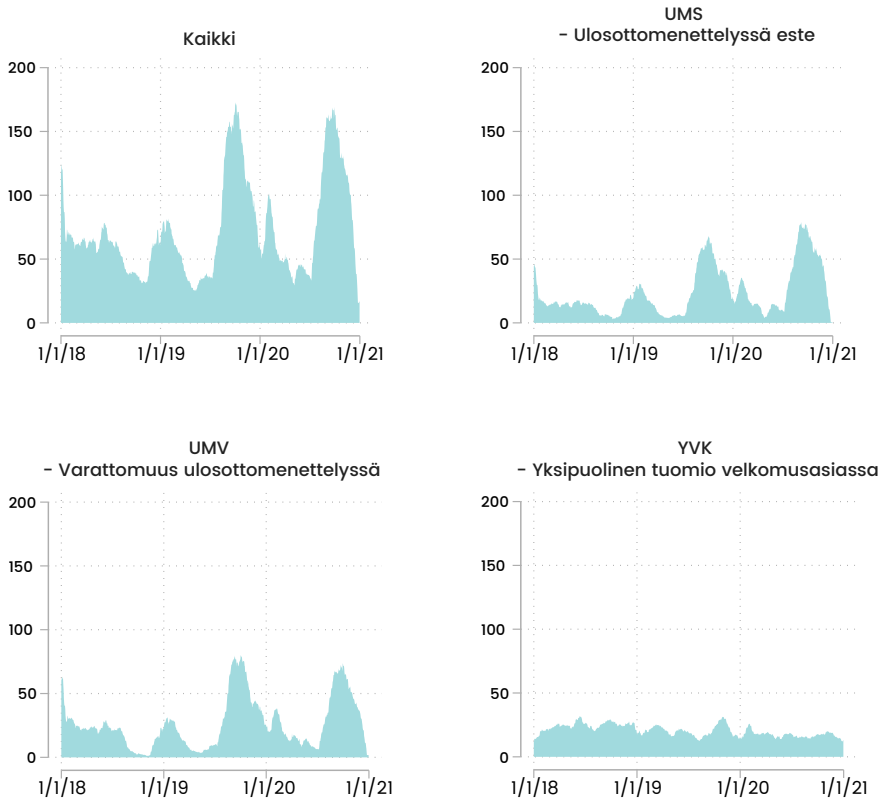
Kansallinen syntymäkohortti 1987

Liitekuvio 1. Uudet maksuhäiriömerkinnät (neljän viikon liikuva keskiarvo) maksuhäiriömerkinnän häiriöselitteen mukaan ajalla 1.1.2018 – 31.12.2020. Kansallinen syntymäkohortti 1987.

Kansallinen syntymäkohortti 1997

Uudet päivittäiset maksuhäiriömerkinnät, neljän viikon keskiarvo

Liitekuvio 2. Uudet maksuhäiriömerkinnät (neljän viikon liikuva keskiarvo) maksuhäiriömerkinnän häiriöselitteen mukaan ajalla 1.1.2018 – 31.12.2020. Kansallinen syntymäkohortti 1997.

Liitetaulukko 2. Tulokset taulukossa kohortti 1987.

	Kaikki (87)	Kaikki	Naiset	Miehet
Muuttuja	N	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi mak- suhäiriö- merkintä
Koko syntymäkohortti				
kaikki 87	55581	11,5	9,8	13,1
Sukupuoli				
Mies	28600	13,1	.	13,1
Nainen	26981	9,8	9,8	.
Korkein suoritettu tutkinto				
Alempi korkea-aste	14030	1,4	1,3	1,6
Ammattikoulu	19534	14,9	15,2	14,7
Ei tutkintoa	5434	45,7	47,2	44,8
Lukio	9604	7,9	8,1	7,8
Väh. ylempi korkea-aste	6979	0,3	0,4	0,2
Peruskoulun päättöto- distuksen keskiarvo				
4-5	3992	34,3	38,5	33,1
6	11672	20,6	22,7	19,3
7	16411	10,4	11,0	9,9
8	15459	3,8	3,7	3,9
9-10	6627	1,2	1,2	1,2
Ei dataa	1420	16,2	14,1	18,2
Yhteisvalinnan loppu- tulema				
Ammattikoulu	6021	24,3	24,7	23,9
Ei hakenut	842	10,2	8,2	12,8
Ei paikkaa	1092	29,4	32,3	26,9
Lukio	3689	7,5	7,1	8,1
Toiveammattikoulu	18418	17,3	16,1	18,0
Toivelukio	25519	4,1	3,8	4,5

	Kaikki (87)	Kaikki	Naiset	Miehet
Muuttuja	N	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi mak- suhäiriö- merkintä
Toimeentulotukikuu- kaudet				
1-3	5454	10,9	7,7	13,8
4-8	3623	16,3	12,3	20,3
9-27	4566	25,9	22,5	29,3
>27	4432	57,4	54,4	60,5
Ei toimeentulotukea	37506	3,9	2,7	5,0
NEE vuodet				
0	39071	6,9	5,8	8,3
1	7864	12,9	15,5	11,6
2-4	5702	26,2	28,0	25,0
5-8	2286	43,0	43,9	42,6
9	658	27,7	20,1	31,2
Kodin ulkopuolelle sijoitus				
13-vuotiaana tai myö- hemmin sijoitettu	834	52,3	46,4	60,9
Alle 13-vuotiaana sijo- itettu	728	44,5	37,1	50,1
Ei	54019	10,4	8,8	11,9
F-diagnoosi				
Ei	50534	10,2	8,6	11,7
Kyllä	5047	24,5	21,0	28,5
ADHD diagnoosi				
Ei	55433	11,4	9,8	13,0
Kyllä	148	32,4	38,1	31,5
Mielenterveys yhdistetty				
0. Ei mielenterveysdiag- noosia (F)	50534	10,2	8,6	11,7
ADHD diagnoosi	148	32,4	38,1	31,5
Mielenterveysdiagnoosi, ei ADHD	4899	24,3	20,9	28,4

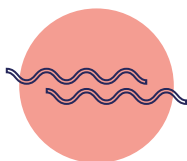
	Kaikki (87)	Kaikki	Naiset	Miehet
Muuttuja	N	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi mak- suhäiriö- merkintä
Vanhempien toimeen- tulotuki				
Ei toimeentulotukea	34946	5,7	4,5	6,9
1-3 vuotta	8290	12,4	10,1	14,4
Yli 12 vuotta	4002	38,1	35,6	40,6
4-7 vuotta	4618	19,3	16,6	21,8
8-12 vuotta	3725	24,9	21,6	28,1
Vanhempien korkein koulutus				
Alempi korkea-aste	19808	7,4	5,7	8,9
Keskiaste	24224	15,2	13,3	17,0
Perusaste	4060	24,4	22,1	26,5
Väh. ylempi korkea-aste	7489	3,3	2,5	4,1
Vanhempien kuolema tai ero				
Ei	40803	9,2	7,7	10,7
Kyllä	14778	17,7	15,5	19,9
Vanhempien mielenter- veysdiagnoosi				
Ei	39780	9,0	7,5	10,5
Kyllä	15801	17,6	15,7	19,5
Vanhemmat saaneet toimeentulotukea 6kk				
Ei	45086	7,7	6,2	9,1
Kyllä	10495	27,7	24,7	30,5
Perheitä kuormittaneet tekijät: summa				
Ei kuormittavia tekijöitä	27507	5,9	4,5	7,3
1. kuormittava tekijät	15911	11,3	9,7	12,8
2. kuormittava tekijät	7826	20,3	17,8	22,8
3. kuormittava tekijät	3777	29,9	26,9	33,0
4. kuormittava tekijät	560	41,3	36,7	45,5

Liitetaulukko 3. Tulokset taulukossa kohortti 1997.

	Kaikki (97)	Kaikki	Naiset	Miehet
Muuttuja	N	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi mak- suhäiriö- merkintä
Koko syntymäkohortti				
kaikki 97	56808	9,1	7,4	10,8
Sukupuoli				
Mies	28816	10,8	.	10,8
Nainen	27992	7,4	7,4	.
Peruskoulun päättöto- distuksen keskiarvo				
4-5	2938	35,1	40,3	33,5
6	12250	18,7	20,4	17,8
7	16766	7,7	7,9	7,4
8	15628	2,2	2,1	2,2
9-10	8191	0,4	0,5	0,3
Ei dataa	1035	18,0	16,0	19,7
Yhteisvalinnan loppu- tulema				
Ammattikoulu	3784	21,8	21,2	22,3
Ei hakenut	946	13,3	11,2	15,0
Ei paikkaa	725	25,8	26,6	25,1
Lukio	4305	4,2	3,8	4,5
Toiveammattikoulu	22805	14,7	13,6	15,4
Toivelukio	24243	2,1	1,8	2,4
Kodin ulkopuolelle sijoitus				
13-vuotiaana tai myö- hemmin sijoitettu	1600	49,5	41,8	59,2
Alle 13-vuotiaana sijoi- tettu	1255	41,6	33,8	47,9
Ei	53953	7,1	5,7	8,6

	Kaikki (97)	Kaikki	Naiset	Miehet
Muuttuja	N	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi mak- suhäiriö- merkintä
F-diagnoosi				
Ei	45936	6,9	5,4	8,4
Kyllä	10872	18,3	15,9	20,4
ADHD diagnoosi				
Ei	55626	8,7	7,2	10,2
Kyllä	1182	29,4	33,0	28,6
Mielenterveys yhdistetty				
Ei mielenterveysdiag- noosia	45936	6,9	5,4	8,4
ADHD diagnoosi (F90.0)	1182	29,4	33,0	28,6
Mielenterveysdiagnoosi, ei ADHD	9690	16,9	15,2	18,8
Vanhempien tulovii- dennes				
1	11267	20,1	16,4	23,8
2	11356	10,8	9,1	12,6
3	11391	7,6	6,2	8,9
4	11395	4,7	3,9	5,6
5	11399	2,3	1,5	3,0
Vanhempien toimeen- tulotuki				
Ei toimeentulotukea	36715	3,6	2,8	4,3
1-3 vuotta	8610	10,7	8,9	12,5
Yli 12 vuotta	3973	35,9	30,2	41,5
4-7 vuotta	4404	16,9	12,7	20,8
8-12 vuotta	3106	24,5	20,6	28,1
Vanhempien synnyin- maa				
Ei kumpikaan	52878	8,7	7,1	10,3
Molemmat	984	18,0	13,6	22,3
Toinen	2946	12,5	9,7	15,3

	Kaikki (97)	Kaikki	Naiset	Miehet
Muuttuja	N	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi maksuhäiriö- merkintä	% joilla vähintään yksi mak- suhäiriö- merkintä
Vanhempien korkein koulutus				
Alempi korkea-aste	22082	5,8	4,5	7,0
Keskiaste	21298	14,5	11,9	17,0
Perusaste	1958	29,0	24,9	33,0
Väh. ylempi korkea-aste	11470	2,1	1,5	2,8
Vanhempien kuolema tai ero				
Ei	41209	6,7	5,4	7,9
Kyllä	15599	15,4	12,5	18,3
Vanhempien mielenter- veysdiagnoosi				
Ei	41977	6,6	5,3	7,8
Kyllä	14831	16,2	13,2	19,0
Vanhemmat saaneet toimeentulotukea 6kk				
Ei	45592	5,2	4,1	6,2
Kyllä	11216	25,0	20,7	29,2
Perheitä kuormittaneet tekijät: summa				
Ei kuormittavia tekijöitä	29408	3,6	2,8	4,4
1. kuormittava tekijät	15646	9,2	7,6	10,7
2. kuormittava tekijät	7716	18,4	15,1	21,6
3. kuormittava tekijät	3626	29,1	23,5	34,3
4. kuormittava tekijät	412	44,7	39,4	50,0

HORISONTTI
Itlan tutkimukset 2021:2